

25 MAART 1970

55e JAARGANG

No. 2739

Negatieve IB

In de sociaal-politieke discussie duikt steeds vaker de term *negatieve inkomstenbelasting* op. Zo hield Staatssecretaris Grapperhaus vorige week een inleiding over dit onderwerp voor een vergadering in Tilburg van het Nederlands Katholiek Vakverbond. Omdat er over dit begrip nogal wat misverstanden bestaan, is het wellicht goed hier enige hoofdtekken van zo'n negatieve inkomstenbelasting te releveren. Voor dat doel is dankbaar gebruik gemaakt van een tweetal artikelen van een van de weinige deskundigen die Nederland op dit terrein telt, Drs. V. Halberstadt¹.

Halberstadt geeft de volgende definitie van negatieve inkomstenbelasting: „Een fiscaal instrument waarbij het systeem van de (positieve) inkomstenbelasting gecombineerd wordt met een systeem van sociale (belasting-)uitkeringen, zodat een gehele of gedeeltelijke aanvulling plaatsvindt tot een sociaal minimum of tot de belastingvrije voet, voor zover het inkomen van het subject daaronder blijft”. Halberstadt geeft in zijn artikel niet alleen aan wat het principe van een negatieve inkomstenbelasting is, maar gaat ook na hoe het ingepast kan worden in het Nederlandse belasting- en sociale-zekerheidsstelsel.

Is de discussie hierover in het begin van de jaren zestig vooral gestimuleerd door degenen (Milton Friedman o.a.) die er een mogelijkheid in zagen om zonder verstoringen van het marktmechanisme het armoedeprobleem ermee te bestrijden, de huidige motivatie is met name gelegen in overwegingen die verband houden met de snel voortschrijdende technische ontwikkeling. Deze laatste zou het namelijk wel eens mogelijk kunnen maken *het recht op arbeid* te vervangen door *het recht op inkomen*, het althans daarmee aan te vullen. In zo'n opvatting is negatieve inkomstenbelasting een subtieler variant op de gedachte van een gegarandeerd minimum inkomen. Met name kan, zij de tegen zo'n gegarandeerd minimum inkomen bestaande bezwaren wegnemen, die voortspruiten uit de vrees dat de prikkel zou wegvallen voor de aanvrager om zelf nog enige tegenprestatie te leveren. Een systeem van negatieve inkomstenbelasting daarentegen kan deze zgn. negatieve inspanningseffecten voorkomen. Ieder subject heeft dan namelijk niet alleen een garantie op een minimum inkomen

wanneer sprake is van een onvoldoend eigen inkomen, maar bovendien variëren de uitkeringen met dat eigen inkomen, in die zin dat het marginale belastingtarief zodanig is dat toeneming van het zélf verdiende inkomen niet leidt tot (vrijwel) gehele wegbelasting ervan. Volgens Halberstadt kan het tarief van de negatieve inkomstenbelasting zodanig worden opgezet dat de prikkel tot zelfstandige inkomensverwerving niet weggenomen wordt „zoals nu veelal het geval is als gevolg van de verschillende publiekrechtelijke inhoudingen”. Het totale marginale inhoudingspercentage op eigen extra-verdiensten kan zeer hoog zijn voor de laagste inkomens. Hij verwijst in dit verband naar de bij de Miljoenennota 1970 gevoegde *Nota over de Inkomensverdeling*, volgens welke dit percentage bij een gedeeltelijke werkloosheidsuitkering op 80 zou liggen!

Een van de meest plezierige kenmerken van zo'n systeem is dat het „anoniem” is, op basis van een uniform genormeerd en automatisch stelsel van uitkeringen via de belastingdienst. Subjectieve beoordeling door maatschappelijke instanties is overbodig. Bovendien kunnen de uitkeringen vrij besteed worden. Negatieve inkomstenbelasting is ook in zoverre symmetrisch dat onder zo'n systeem degenen die geen (positieve) inkomstenbelasting betalen niet verstoken behoeven te blijven van de op de draagkracht afgestemde fiscale voordelen als kinderaftek, buitengewone lasten, regeling voor giften e.d.

Niet geheel duidelijk is daarom het bezwaar dat Staatssecretaris Grapperhaus in zijn genoemde rede tegen zo'n systeem heeft aangevoerd, namelijk dat daarin geen recht kan worden gedaan aan de individuele positie van de betrokkenen en dat het zou neerkomen op een lage basisuitkering. Uit het artikel van Halberstadt komt echter duidelijk naar voren dat net als bij de „positieve” ook bij de negatieve inkomstenbelasting met alle draagkrachtbepalende factoren van het subject kan worden rekening gehouden. En is bepaling van de hoogte van het tarief der negatieve inkomstenbelasting niet een volstrekt politieke aangelegenheid? Een eventueel (te) lage basisuitkering kan daarom nooit het systeem zélf worden verweten.

dR

¹ In het tijdschrift „Opénbare uitgaven”, jrg. 1969, no. 1, en jrg. 1970, no. 1. Uitgegeven door Æ. E. Kluwer, Deventer.

inhoud

Negatieve IB	317
Korthheidshalve	318
Prof. Dr. Th. C. M. J. van de Klundert:	
Politieke economie	319
Prof. Dr. H. W. J. Wijnholds:	
Misleidende statistieken	320
Mr. J. C. K. W. Bartel en Drs. D. van der Hoeven:	
De dubbele heffing op dividenden (I)	321
Technologie	326
Oost-Europa kroniek	327
Boeknieuws	329
Mededelingen	332
Ingezonden	333

redactie

commissie van redactie: H. C. Bos, R. Iwema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers, P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck, A. de Wit

redacteur-secretaris: P. A. de Ruiter

adjunct redacteur-secretaris: J. van der Burg

Economisch-Statistische Berichten

Uitgave van de Stichting Het Nederlands Economisch Instituut

Adres: Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam-3016;
kopij voor de redactie:
postbus 4224. Telefoon:
(010) 14 55 11, toestel 3701. Bij adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje meesturen.

Kopij voor de redactie: in tweevoud, getypt, dubbele regelafstand, brede marge.

Abonnementsprijs: f. 44,72 per jaar, studenten f. 31,20, franco per post voor Nederland, België, Luxemburg, overzeese rijkdelen (zeepost).
Prijs van dit nummer: f. 1,50. Abonnementen kunnen ingaan op elke gewenste datum, maar slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Betaling: giro 8408; Bank Mees & Hope NV, Rotterdam; Banque de Commerce, Koninklijk plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Advertenties: N.V. Kon. Ned. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Korthheidshalve

„U moet zich maar eens op die commissariaten bezinnen”. Aldus NVV-voorzitter Kloos tegen SER-voorzitter De Pous, zulks naar aanleiding van de ontwikkelingen rond het bod van Philips op de Nederlandsche Kabelfabrieken. Zou zo'n aanbeveling niet voor eenieder moeten gelden die op enigerlei wijze de publieke zaak dient: Kamerleden, leden van nationale adviescolleges, burgemeesters en Commissarissen van de Koningin, bestuurders van universiteiten, enz.? Wie meent zo'n ambt te kunnen combineren met een commissaris- of ander advieserschap bij een grote onderneming laadt een aantal verantwoordelijkheden op zich, die onder normale omstandigheden wellicht redelijk goed geïntegreerd kunnen worden en elkaar niet in de weg behoeven te staan. Alleen, wat zijn tegenwoordig nog „normale omstandigheden”? De kans, dat het pakket verantwoordelijkheden van één man opeens interne tegenstrijdigheden blijkt te bevatten, wordt steeds groter in deze tijd van schaalvergroting, industriële herstructurering en overheidssubsidies en -garanties daartoe. Na de heer Schmelzer is het nu de heer De Pous die dit op pijnlijke wijze moet ervaren. Ook al zal geen zinnig mens de integriteit van beide heren in twijfel trekken, de schijn van het tegendeel is niet vermeden. En dat laatste dient nu juist het criterium te zijn voor pleitbezorgers en bewakers van de publieke zaak. (dR)

Enige bloempjes uit een, onder het motto „Hoe verantwoordelijk is de ondernemer?” gevoerd interview door het *Algemeen Handelsblad* (21 maart jl.) met de heren C. F. de Gooyer (HOLEC), Ir. J. P. H. Nieuwerkerke (Verenigde Pharmaceutische Fabrieken) en Ir. K. van der Pols (Rijn-Schelde):

over luchtverontreiniging — „Het kan ook zonder industrie soms een verschrikkelijk donkere hemel zijn..... Het is nog frequenter dat de boer naast mij zijn land gegierd heeft, dan dat ik in Rotterdam door de stank gehinderd werd” (Van der Pols);

over planning — „Er zijn gesprekken met Economische Zaken en daar zitten mensen die heel verstandig kunnen meepraten, heus wel” (De Gooyer);

over welzijn — „Daar heb ik wel begrip voor maar weet dan wel, dat het invloed heeft op die welvaart. Dan moeten wij allemaal de buikriem aanhalen en een toontje lager zingen. Dan zitten wij in een land met mooie bomen en het stinkt niet” (Nieuwerkerke);

over geluidshinder door vliegtuigen: „Ik zie dat de vogeltjes zich daar niets meer van aantrekken, nou dan doe ik dat ook maar niet” (Van der Pols);
over inspraak van de overheid in het ondernemersbeleid in het geval van overheidssteun: „Als de regering de bedrijven niet in staat stelt hun werk voort te zetten, zal de overheid al deze mensen die op straat komen te staan werkloosheidssteun moeten uitkeren. En dat is een kwestie van een rekensommetje” (Nieuwerkerke);

over inspraak van werknemers en de noodzaak daartoe hun „achtergrond” te verbeteren: „Maar als iedereen, die er de capaciteiten voor heeft, ondernemer zou worden dan wil niemand meer werknemer zijn” (Van der Pols).

Steeds sterker wordt de internationale weerstand tegen de handelspolitieke akkoorden welke de EEG aangaat of bezig is aan te gaan met derde landen. Vooral in de Verenigde Staten bestaan sterke stromingen (die overigens vaak niet meer zijn dan een rationalisatie van eigen protectionistische motieven) die aandringen op actie tegen de EEG. Gedacht wordt daarbij met name aan optreden krachtens de GATT-bepalingen. Ook de secretaris-generaal van het GATT zelf, Olivier Long, heeft al duidelijk laten blijken weinig gelukkig te zijn met de handelsblokvorming. In dit verband sprak hij in Bonn zelfs van een dreigende „terugkeer tot de wet van de jungle”. Brussel doet er goed aan op dit punt eens bij zichzelf te biecht te gaan. Ook wanneer ze door blokken bedreven wordt, blijft een „beggars-neighbor” politiek een „beggars-neighbor” politiek. (dR)

Politieke economie

Sommige recepten zijn heel eenvoudig. Vraag: hoe maakt men begripsverwarring? Antwoord: voeg twee intellectuelen bij elkaar. Volgende vraag: hoe maakt men er weer een eenheid van? Volgend antwoord: Tast hun gemeenschappelijke belangen aan.

De moraal van dit verhaal is de volgende. Waardevrije (sociale) wetenschappen bestaan niet. De beoefenaar van de sociale wetenschap staat met beide voeten midden in zijn object van studie. Hij is een man van gezag, belast met bepaalde verantwoordelijkheden, welke op de bestaande sociale structuur zijn geënt. Er wordt van hem een bijdrage tot de goede gang van zaken verwacht. Maar wie bepaalt wat goed is? Wat is algemeen belang in een situatie van ongelijke ontwikkeling?

Marx koos, zoals bekend, voor de opheffing van het proletariaat. Zijn criterium was de eliminatie van armoede, ellende en frustaties. Het algemeen belang vergde de negatie van het bestaande. Men kan natuurlijk ook kiezen voor de affirmatie van het bestaande. Het gaat dan meer om bijsturen. Armoede en ongerechtigheid zijn in dat geval nevenverschijnselen, hoe serieus men ook tegenover dergelijke euvelen staat. Er is slechts iets aan te doen in het kader van een zorgvuldige afweging, waarbij de continuïteit van het maatschappelijk bestel voorop staat. Het gaat hierbij niet om een accentverschuif of om een kwestie van geduld of ongeduld terzake van sociale vraagstukken. Er is een meer fundamentele zaak aan de orde, te weten de rationele beoordeling van het kapitalisme als historisch fenomeen. Vandaar dat aan de economiebeoefening een politieke keuze voorafgaat, die bepaalt wat men in zijn onderzoek op de voorgrond stelt. Het vak heet nog steeds politieke economie, al tracht men dit vaak om begrijpelijke redenen zo veel mogelijk te vergeten.

In zijn recente boekje *Politieke politiek* levert F. Hartog hiertoe een bijdrage. De wetenschap houdt zich volgens de auteur bezig met zijns oordelen en laat de waarde-oordelen over aan de politici. Het is een kwestie van arbeidsverdeling, want de politici moeten wel degelijk rekening houden met de wel doorwrochte analyses van de vakmensen. Omgekeerd moet de econoom weten wat de politici nu eigenlijk bezielt, zodat de juiste problemen aan de orde komen. Gewoonlijk voegt men hier nog aan toe, dat de wetenschapsbeoefenaar over politieke zaken even veel of even weinig te zeggen heeft als de leek. Hij is democraat met de democraten. Dit soort van uitspraken is echter misleidend. Achter kwantitatieve normen als meerderheid en minderheid verbergt men kwalitatieve verschillen in deskundigheid en macht. Vaktechnici op het terrein van de economie hebben een grotere invloed op de gang van zaken dan de gemiddelde kiezer. Belangrijker dan de techniek is evenwel de waardering als de grote verbanden ter sprake komen. De traditionele economie vervult dan zeer duidelijk een ideologische functie.

Instructief is in dit verband de bespreking van het neo-marxisme door Hartog. De schrijver heeft waardering voor een studie van Gorz. „Zijn analyse is goed, maar zijn conclusie niet” (blz. 39). Conclusies behoren echter tot de analyse. Hartog bedoelt dan ook wat anders dan hij zegt. Bedoeld wordt namelijk, dat de analyse van Gorz fout is, maar dat een groot aantal verschijnselen eenvoudig niet te loochenen is. Een van die verschijnselen is de opmars van de sociale kosten in de vorm van luchtvervuiling, ecologische evenwichtsverstoringen, enz. Gorz

schrijft deze onverkwikkelijkheden toe aan het kapitalistisch systeem, waar de ondernemingen de private kosten minimaliseren en de nevengevolgen hiervan zoveel mogelijk afwentelen. Dat is niet juist, zegt Hartog, want de toeneming van de externe effecten is een gevolg van de technische ontwikkeling. Het kwaad wordt dus verzakelijkt.

Dat waterverontreiniging, urbanisatie, e.d. samenhangen met de ontwikkeling van de techniek is zo vanzelfsprekend, dat we er niet wijzer door worden. Het gaat er om op welke wijze van die techniek gebruik wordt gemaakt en daarbij speelt de inrichting van het systeem wel degelijk een grote rol. Er worden om het tegendeel te bewijzen wel eens vergelijkingen gemaakt met het Russische stelsel, waar de collectieve voorzieningen nog veel te wensen overlaten. Daar staat tegenover, dat de Russische norm voor schade aan het menselijk organisme superieur is aan de Amerikaanse. In Amerika staat de economische haalbaarheid meer op de voorgrond (zie L. Reynders in *Vrij Nederland* van 8 november 1969 en T. Jacobs in *De Volkskrant* van 14 maart 1970). Vergelijkingen met de Sowjet-Unie hebben overigens maar een betrekkelijke waarde al zijn ze natuurlijk wel suggestief in de simplificerende zin van liever dood dan rood.

Ook de andere nadelen van de consumentenmaatschappij worden bij tijd en wijle wel gesignaleerd. Hartog heeft het over een plat materialisme, dat als voornaamste menselijke streven moeilijk gemist kan worden. Anders vervallen we bij gebrek aan inspiratiebronnen in de chaos. Overvloedig consumeren is bovendien nodig voor de werkgelegenheid, zo heet het verder. Van de Woestijne sluit zich hierbij aan en rationaliseert op deze wijze de reclame (preadvies uitgebracht aan de Nederlandse Vereniging van Erkende Reclame-adviesbureaux). Met de politieke economie kan je kennelijk heel wat kanten op.

Th. van de Klundert

Misleidende statistieken

„Er zijn leugens, grote leugens en statistieken”

Het samenstellen van statistieken is een moeilijke zaak. Het begint reeds bij de waarnemingsfouten en het verwerken der gegevens. Dan zijn er de steekproefsgewijze enquêtes, waarop bijvoorbeeld de Amerikaanse werkloosheidscijfers grotendeels gebaseerd zijn. Over al deze en vele andere moeilijkheden willen wij het thans niet hebben. De op deze wijze gemaakte fouten zijn nog wél te accepteren. Anders wordt het echter wanneer de aan de statistieken ten grondslag liggende cijfers doelbewust worden gemanipuleerd om een gunstiger beeld van de situatie te geven dan overeenkomt met de werkelijkheid. Men kan dit eufemistisch „window dressing” noemen, doch daarmee is het voor de overheid nog geen aanvaardbare handelwijze.

Directe aanleiding tot deze korte beschouwing is de publikatie van de cijfers der betalingsbalansen door de Verenigde Staten en Engeland.

Window dressing op zijn Amerikaans.....

Over de eerste drie kwartalen van 1969 vertoonde de Amerikaanse betalingsbalans een tekort van \$ 8 mrd. Over het hele jaar 1969 wordt thans een deficit gegeven van \$ 6,985 mrd. (in de dagbladen afgekort tot „\$ 6,9 billion” om het gedokterde cijfer nog kleiner te doen lijken). Dit betekent dat gedurende het vierde kwartaal van 1969 het tekort is omgeslagen in een overschot. Nadere beschouwing van de gegevens (die overigens nog slechts ten dele bekend gemaakt zijn) brengt aan het licht dat het overschot voor het vierde kwartaal werd behaald in de laatste weken van 1969, hetgeen reeds wijst op speciale transacties. Onder de „speciale transacties” zijn de volgende te noemen:

— Het (tijdelijk) repatriëren van buitenlandse investeringen, om te voldoen aan de op dit stuk geldende voorschriften. De teruggetrokken gelden zijn begin januari reeds weer weggevoerd.

— Vooruitbetaling door West-Duitsland van wapens die door de Verenigde Staten geleverd worden onder een contract, dat in hoofdzaak dient om laatstgenoemd land te vrijwaren tegen deviezenverlies als gevolg van het aanhouden van troepen in West-Duitsland. Hiermede is per jaar \$ 250 mln. gemoeid. Dezelfde overeenkomst verschaft nog \$ 75 mln. als deel van een tienjarige Duitse lening, verleend op grond van dezelfde overwegingen.

— \$ 500 mln. werd verkregen als „associated with reversals of special transactions” van een niet-liquide naar een liquide categorie. In dit verband moge worden opgemerkt dat in 1968 \$ 2,3 mrd. werd overgeboekt van een liquide naar een niet-liquide categorie. Dit betekent dat de betalingsbalans over 1968 niet een surplus, doch een tekort van meer dan \$ 2 mrd. vertoonde. Vermoedelijk nog veel meer.

In werkelijkheid was het tekort op de Amerikaanse be-

talingsbalans over 1969 vermoedelijk dichter bij de \$ 10 mrd. dan bij de \$ 7 mrd. Een opmerking van een vertegenwoordiger van het Amerikaanse Departement van Handel in dit verband kan men naar keuze humoristisch of hypocriet (p)vatten:

„We could have pulled the LBJ (President Johnson, H.W.) trick and converted some short-term liabilities to assets by inducing foreign governments to convert their claims into obligations longer than one year in maturity. But we let the cosmetics run off”.

Dat de begrotingen van de Verenigde Staten onderhevig zijn aan „bookkeeping tricks” en „gimmickry” is algemeen bekend. Het meest flagrante voorbeeld is wel de begroting van 1968 waar President Johnson \$ 5 mrd. „participation certificates” opnam onder het mom van inkomsten. Dat jaar vertoonde dan ook reeds een officieel tekort van \$ 25 mrd.

..... en op zijn Engels

Ook Engeland heeft reden om zijn betalingsbalans op te sieren, teneinde de positie van het pond sterling gunstiger voor te stellen dan zij is. In Engeland is het vooral de handelsbalans die zorgen baart. Door een herziening van de statistieken geeft deze thans een voor Engeland gunstiger beeld dan onder de oude indeling. Zo heeft de Britse Board of Trade de wens te kennen gegeven dat de journalisten de invoer van vliegtuigen buiten beschouwing moeten laten. De Engelse regering heeft 170 Phantom Fighter jets van de Verenigde Staten gekocht voor \$ 624 mln. Aangezien deze vliegtuigen op onregelmatige tijdstippen ingevoerd worden, worden zij in de persberichten die de Board of Trade uitgeeft buiten beschouwing gelaten. Lord Cromer, de vroegere gouverneur van de Bank of England, heeft tegen deze handelwijze bezwaar aangetekend, hetgeen een debat in het Britse parlement ontketende.

Belangrijker nog is dat de Britse Board of Trade de invoer thans aangeeft op cif-basis, waarvan vracht en assurantie worden afgetrokken. Export wordt op fob-basis gesteld. De Board of Trade geeft toe dat op die wijze de handelsbalans over 1968 een meer dan \$ 1,5 mrd. gunstiger beeld vertoont dan bij de gebruikelijke waardering van import en export.

De cijfers worden voorts gecompliceerd door een (door de Poolse ambassade te Londen opgemerkte) te lage waardering van de Britse export naar Polen met een bedrag van \$ 29 mln. per maand. Schijnbaar „haalt men deze fout thans in”, want de cijfers voor augustus en september 1969 werden verhoogd met \$ 32,8 mln. Een voetnoot zegt: „The effect of these influences needs to be taken into account in assessing the underlying trends of both exports and the visible trade balance”.

In de pers kan men dan lezen dat de Britse uitvoercijfers voor augustus en september een opmerkelijke verbetering te zien geven, hetgeen de gunstige positie van het pond sterling bevestigt, enzovoort.

San Diego, Calif.

H. W. J. Wijnholds

De dubbele heffing op dividenden

Wat kost verzachting ervan? (I)

De dubbele heffing op dividenden is bij de parlementaire behandeling van de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 onderwerp van diepgaande gedachtenwisselingen geweest. Deze discussie werd onderbroken in afwachting van nadere gegevens en beschouwingen, welke de bewindslieden van Financiën voor 1 juli 1970 aan de Staten-Generaal zullen aanbieden. Tijdens de behandeling van het wetsontwerp zijn van ambtelijke zijde de budgettaire gevolgen van de verschillende methoden van verzachting van de dubbele heffing uiteenlopend geraamd. De aan deze ramingen ten grondslag liggende modellen zijn echter niet gepubliceerd. In dit artikel worden modellen ontwikkeld die gebaseerd zijn op de wetsontwerpen en andere voorgestelde regelingen met betrekking tot het huidige stelsel en de verschillende methoden van verlichting van de belastingdruk op de ingehouden en uitgedeelde NV-winsten. Tevens wordt gewezen op een aantal uitvoeringsproblemen, met name in de internationale verhoudingen. In een tweede artikel zullen de budgettaire gevolgen aan de hand van deze modellen worden gekwantificeerd. De auteurs zijn Mr. J. C. K. W. Bartel, wetenschappelijk medewerker aan de Nederlandse Economische Hogeschool voor het belastingrecht, en Drs. D. van der Hoeven, tot voor kort wetenschappelijk medewerker aan de Nederlandse Economische Hogeschool voor statistisch onderzoek, thans verbonden aan een accountantskantoor.

Inleiding

In Nederland wordt de gehele winst behaald door een NV eerst belast met vennootschapsbelasting (vpb) en de uitgedeelde winst vervolgens met inkomstenbelasting (ib), de zgn. dubbele heffing op dividenden. Deze belastingheffing is historisch verklaarbaar, maar reeds vanaf de invoering in 1893¹ is de heffing het onderwerp geweest van veel discussie. Het is niet zinvol in dit artikel opnieuw de gehele historische ontwikkeling te beschrijven. In een aantal andere publikaties is dit reeds voortreffelijk gedaan². Wel moet worden gewezen op het feit, dat de kritiek op de regeling steeds groter is geworden.

De problematiek waarom het hier gaat is tweërlei. Enerzijds rijst de vraag of de totale belastingdruk op de winsten van de NV, bestaande uit vpb over de gehele winst en ib over de uitgedeelde winst („het tweespan”), niet te hoog moet worden geacht in vergelijking met de belastingdruk in andere, vergelijkbare situaties, zoals de belastingdruk op de particuliere ondernemer. Indien men deze vraag bevestigend beantwoordt, brengt een matiging van druk waarbij het in beginsel irrelevant is welke methode van verlichting wordt gekozen, een vermindering van de opbrengst met zich mee. Daarvoor moet of ruimte in het budget aanwezig zijn of moet compensatie gezocht worden door verhoging van andere belastingen.

Anderzijds bestaat het probleem hoe de belastingdruk over de beide delen van het tweespan verdeeld moet worden. Indien men de huidige wijze van verdeling over de beide componenten niet juist acht, bijv. omdat de uitgedeelde winst volledig zowel door vpb als door ib getroffen wordt, brengt een verandering in de regeling bij een gelijke totaalopbrengst een belastingdrukverschuiving met zich mee tussen de NV's onderling en/of tussen de NV's en hun aandeelhouders. De enige wijze waarop een dergelijke „interpersonale” herverdeling plaats kan vinden is wijziging (verhoging) van het vpb-tarief, aangezien wijziging van het ib-tarief, door het veel ruimere ib-object dan dividenden alléén, niet mogelijk is.

In de discussies is het accent vooral op laatstgenoemde

problematiek gelegd, zij het dat veelal indirect ook gepleit werd voor een lagere totale druk. De verschillende methoden van verlichting van de belastingdruk op de uitgedeelde winst, hetgeen algemeen wenselijk wordt geacht, zijn:

in de sfeer van de NV:

- a. een lager vpb-tarief voor uitgedeelde winsten (*gedifferentieerd tarief*);
- b. vrijstelling van een *primaire dividend*;

in de sfeer van de aandeelhouder:

- c. gehele of gedeeltelijke verrekening van de vpb met de ib (*belastingkrediet*).

Tijdens de parlementaire behandeling van de Wet Vennootschapsbelasting 1969 hebben al deze systemen een rol gespeeld. In de Nota Algemene Herziening, die ingediend werd met het wetsontwerp Vpb³, werd uitgesproken dat het wenselijk zou zijn de totale belastingdruk op de *uitgekeerde* winsten te verlichten. In beginsel staan dan alle bovengenoemde methoden open. Na uitvoerige beschouwingen kozen de toenmalige bewindslieden Zijlstra en Van den Berge voor het gedifferentieerd tarief, waarbij de uitgedeelde winst 15 punten lichter werd belast dan de niet-uitgedeelde winst. Een belangrijk motief hierbij was, dat deze methode een uitdelingsprikkel vormde voor de NV, waardoor een stimulans zou worden gegeven om de bijdrage uit het vennootschappelijk inkomen aan de kapitaalmarkt middelen te vergroten. Het voorstel werd algemeen slechts matig gewaardeerd⁴. De discussies in de Tweede Kamer werden door de val van het kabinet onderbroken.

¹ Bij de „gesplitste” inkomstenbelasting van Minister Pierson; zie *Handelingen, Zitting 1892-93*, blz. 1412 e.v.

² O.a. J. H. R. Sinnighe Damsté: „De Wet op de Dividenden Tantiëmebelasting”, 2e druk blz. 3-55;

L. Roeloffs: „Dubbele belastingheffing van dividenden”.

³ Resp. Zitting 1959-60, 5380, 6000, nr. 9 en Zitting 1959-60, 6000, nr. 3, beide dd. 20 juli 1960.

De nieuwe bewindslieden Vondeling en Hoefnagels waren van oordeel dat het *belastingkrediet* de voorkeur verdiende boven het *gedifferentieerd* tarief. In hun brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer⁵ voerden zij aan, dat de uitdelingsprikkel niet zo sterk geacht werd dat daarvan een belangrijk effect op de dividendpolitiek verwacht mocht worden, en dat bovendien een belangrijk deel van de eventuele dividendverhoging in het buitenland en dus niet op onze eigen kapitaalmarkt terecht zou komen, nog afgezien van het gedeelte dat geconsumeerd zou worden. Daarnaast meenden zij, dat de zware druk in de eerste plaats door de aandeelhouder gevoeld werd en dat dus de verlichting bij hem diende plaats te vinden. Ook deze bewindslieden zagen hun opvattingen door een kabinetscrisis niet gerealiseerd.

Minister Witteveen en Staatssecretaris Grapperhaus wensten daarentegen echter, o.a. gelet op de ontwikkeling binnen de EEG, nog niet te kiezen voor enig stelsel van verlichting van de dubbele heffing. Wel stelden zij als compensatie voor het tarief van de vpb met één punt te verlagen⁶.

In de literatuur en in de Tweede Kamer toonde men zich teleurgesteld. Bij de behandeling van het wetsontwerp resulteerde dit in een amendement-Joekes, dat de aftrek van een primair dividend wilde invoeren. Belangrijke motieven waren voor hem het opheffen van het verschil in fiscale behandeling tussen risicodragend en risicomijdend vermogen en daardoor een herstel van de scheefgegroeide verhouding tussen beide vormen van kapitaal, en het bereiken van een betere aansluiting bij de rechtsgrond van de vpb, zoals hij die zag.

Het kamerlid Scholten achtte echter het aannemen van een dergelijke amendering zonder een diepgaande studie ongewenst. Hij nodigde in een motie de regering uit om uiterlijk 1 juli 1970 een nota aan de Staten-Generaal te zenden, waarin de verschillende methoden van verzachting tegen elkaar worden afgewogen. Op aandrang van de Kamer heeft Joekes zijn amendement ingetrokken. De motie-Scholten werd vervolgens aanvaard⁷.

Naast deze voorstellen met betrekking tot de interpersonele herverdeling achtten Zijlstra/Van den Berge een verlichting van de *totale* belastingdruk op de NV-winsten van f. 75 mln. gerechtvaardigd, zoals blijkt uit de raming van de budgettaire gevolgen van de invoering van het gedifferentieerd tarief⁸. In 1966 raamden Vondeling/Hoefnagels dit budgettair offer reeds op f. 110 mln. Hun voorstel om het belastingkrediet in te voeren zou een offer van f. 50 mln. vergen⁹. Witteveen/Grapperhaus zijn van oordeel dat het niet gerechtvaardigd is thans de totale belastingdruk op de NV-winsten te verlichten, evenals Joekes, die in zijn amendement een verhoging van de vpb opnam om de invoering van de aftrek van het primair dividend budgettair neutraal te doen zijn¹⁰.

Een aantal ramingen van budgettaire gevolgen en de daarmee samenhangende verhoging van het tarief van de vpb bij een gelijke totaalopbrengst gaf voor de verschillende methoden van verlichting van de dubbele heffing, in het bijzonder t.a.v. het primaire dividend, sterk uiteenlopende uitkomsten te zien¹¹. De aan deze taxaties ten grondslag liggende modellen zijn niet gepubliceerd, waardoor een waardering van deze ramingen niet goed mogelijk is.

In dit artikel wordt een aantal modellen ontwikkeld zoveel mogelijk gebaseerd op de wetsontwerpen of voorgestelde regelingen. Tevens wordt gewezen op enkele bijzondere problemen die bij het opstellen van de modellen

tot uiting kwamen. In een tweede artikel zullen de budgettaire gevolgen, evenals de noodzakelijke verhogingen van het tarief vpb voor een budgettair neutrale invoering, van de verschillende stelsels worden gekwantificeerd.

Beschrijving van de verschillende stelsels door middel van modellen

1. Huidig stelsel

De Wet Vpb '69 kent, evenals het Besluit Vpb '42, binnenlands en buitenlands belastingplichtige NV's (artt. 2 en 3 Vpb '69). Eerstgenoemde NV's worden belast over de totale door hen behaalde „wereldwinsten”, laatstgenoemde NV's alleen over de hier te lande met een vaste inrichting (filiaal) behaalde winsten.

Deze belastingplicht sluit de mogelijkheid in van een dubbele belastingheffing, omdat de binnenlandse NV met buitenlandse filialen hier te lande wordt belast voor de gehele wereldwinst, maar in het buitenland ook voor de daar behaalde winsten, die gemaakt worden door de in die landen gevestigde filialen. Teneinde deze dubbele belasting te voorkomen zijn verdragen gesloten of is de eenzijdige regeling ter voorkoming van dubbele belasting (KB van 7.4.1965, Stb. 145) van toepassing¹². Op grond van de verdragen of de eenzijdige regeling wordt de belasting van de binnenlandse NV met buitenlandse filialen gereduceerd met een bedrag evenredig aan de in het buitenland behaalde — en daar belaste — winst. Dit heeft bij een pro-

⁴ *Zitting 1961-62, 6000, nr. 6 (VV), blz. 19-24; en o.a. H. J. Hofstra: Het tarief van de vennootschapsbelasting, in „de Naamloze Vennootschap”, januari 1962; J. E. A. M. van Dijk: Algemene belastingherziening, in „TVVS”, april 1962; B. Schendstok: Het voorgestelde dubbele tarief van de vennootschapsbelasting, in „de Naamloze Vennootschap”, mei 1962;*

L. Lanceé: Wederom het tarief van de vennootschapsbelasting, in „de Naamloze Vennootschap”, juli 1962.

⁵ *Zitting 1965-66, 8307, dd. 20 sept. 1965.*

⁶ *Zitting 1967-68, 6000, nr. 17 (IIe NvW), blz. 6, vgl. noot 10.*

⁷ *Amendement-Joekes I: Zitting 1968-69, 6000 nr. 48, waarin het primair dividend wordt berekend over het gestorte kapitaal, later vervangen door amendement-Joekes II, waarin het alleen wordt berekend over het nominale kapitaal, dus exclusief agio: Zitting 1968-69, 6000, nr. 59; motie-Scholten, Zitting 1968-69, 6000, nr. 53.*

⁸ *Zitting 1959-60, 5380, 6000, nr. 9, blz. 17.*

⁹ *Zitting 1965-66, 8307, blz. 2 en 4. In een Nota (Zitting 1966-67, 8837) werden vervolgens de volgende belastingoffers geraamd:*

bel. krediet 16 pt.: f. 85 mln.

gediff. tarief 47-32%: f. 115 mln.

primair div. 5%: f. 175 mln.

¹⁰ *Zitting 1968-69, 6000, nr. 22 (NMvA), blz. 5 en 31. Het tarief van de vpb is bij de Wet van 18.12.69, Stb. 549 bepaald op 46%. Amendementen-Joekes, zie noot 7.*

¹¹ *Zitting 1962-63, 6000, nr. 9 (MvA), blz. 3; Zitting 1966-67, 8837; Zitting 1968-69, 6000, nr. 22 (NMvA), blz. 7.*

¹² *Zie o.a. J. Bouwsma: „Voorkoming van dubbele belasting”, derde druk, en A. J. v. d. Tempel: De nieuwe belastingverdragen, in „Weekblad voor fiscaal recht”, 4898/1968.*

portionele heffing als de vpb het gevolg, dat alleen de in Nederland behaalde winst wordt belast en wel met het gewone tarief.

Een andere mogelijkheid voor een dubbele belasting wordt voorkomen door de zgn. *deelnemingsvrijstelling*¹³. Indien NV A aandelen bezit van een andere NV (NV B), wordt de winst van B bij haar uiteraard belast met vpb. Zonder voorziening zou echter bij een winstuitkering van B dit dividend opnieuw belast worden met vpb bij A. Eenzelfde winst zou dan binnen de „NV-sfeer” tweemaal worden belast. De deelnemingsvrijstelling bepaalt nu, dat bij een minimum deelneming van 5% in een andere NV de dividenden ontvangen van die NV bij het bepalen van de winst buiten aanmerking blijven, m.a.w. zijn vrijgesteld (art. 12 Vpb '69). De vrijstelling maakt geen onderscheid tussen dividenden ontvangen van een binnenlandse of van een buitenlandse deelneming, waardoor het geen verschil maakt of een binnenlandse NV haar bedrijvigheid in het buitenland uitoefent in de vorm van een filiaal of een dochter-NV. In beide gevallen wordt de buitenlandse winst hier niet belast; in het eerste geval door toepassing van de verdragen of de eenzijdige regeling, in het laatste geval door toepassing van de deelnemingsvrijstelling.

De dividenden, die een NV aan haar aandeelhouders-natuurlijke personen uitkeert en waarover al vpb is geheven, worden bij hen met ib getroffen, de zgn. dubbele heffing. Over de dividenden wordt door de uitdelende NV 25% dividendbelasting ingehouden. In de binnenlandse verhouding is deze belasting een voorheffing op de ib of de vpb; zij wordt daarmee verrekend en heeft dus geen zelfstandige betekenis. In de buitenlandse verhouding is de dividendbelasting echter eindheffing; op de uitgaande dividenden rust derhalve 25% belasting. Bij een aantal verdragen is het percentage van 25 teruggebracht, veelal tot 15 voor de beleggingsdividenden en tot 0 of 5 voor de deelnemingsdividenden.

In het kort kan dus gezegd worden: de totale belasting over de in Nederland in enig jaar behaalde NV-winst is de som van de vpb plus de ib over de dividenden plus de niet-gerestitueerde dividendbelasting over de uitgaande dividenden plus de contante waarde van de ib/div. bel. over de reserveringen. Dit stelsel kan in een model worden weergegeven als

$$B = aW + \{bn + d(1-n)\}f(1-a)W + cg(1-f)(1-a)W$$

Hierin is B = totale belasting over de in Nederland behaalde NV-winst

- a = vpb-tarief
- W = de in Nederland behaalde NV-winst
- b = ib-tarief binnenlandse belastingplichtigen
- n = gedeelte van de uitkeringen aan binnenlandse aandeelhouders (natuurlijke personen)
- 1-n = gedeelte van de uitkeringen aan buitenlandse aandeelhouders (zowel nat. pers. als rechtspers.), de zgn. uitgaande dividenden
- d = niet gerestitueerde div. bel. op uitgaande dividenden
- f = gedeelte van W na aftrek van de vpb, dat uitgedeeld wordt
- c = contante waarde
- g = gemiddeld ib/div. bel.-tarief over de uitdeling van reserves

In het vervolg van dit artikel zal de contante waarde van de belasting over de reserveringen worden aangegeven met C. Budgettair zijn van groot belang de eerste componenten van de formule; de waarde C heeft o.i. slechts geringe betekenis. Wij hebben bij de berekening van de budgettaire gevolgen, waar het dus gaat om de verschillen in opbrengst

Fusies bevorderen:
PousSERen

SER-voorzitter De Pous:

als je voor moet zitten, hoef je er toch ook nog niet eens achter te staan?

AKZO:

- (Uni)leverworst

Extra uitkering Rijk aan gemeenten met slechte bodemgesteldheid:

en de gemeenten met alleen maar een bodemloze kas?

Militaire postbezorging in Amerika:

eindelijk maakt Nixon zich bezorgd over zijn post

(ongecorrigeerd)

van de stelsels, de onderscheiden contante waarden verwaarloosd.

2. Gedifferentieerd tarief

Bij het gedifferentieerd tarief is een complicerende factor het feit, dat de vpb zelf niet als uitgedeelde winst wordt aangemerkt, en derhalve geen belastingverlichting over de vpb wordt gegeven.

De vpb (aW) is als volgt te bepalen:

$$\begin{aligned} aW &= tW - eU \\ U &= f(W - aW) \\ \text{of } aW &= tW - ef(W - aW) = \\ &= (t - ef)W + efaW = \\ &= \frac{t-ef}{1-ef} W \end{aligned}$$

U = dividenden

t = tarief over de niet-uitgedeelde winst

e = tariefreductie

De totale belastingdruk is nu weer te geven als

$$B = \left(\frac{t-ef}{1-ef}\right)W + \{bn + d(1-n)\}f\left(1 - \frac{t-ef}{1-ef}\right)W + C$$

Bijzondere problemen:

a. *binnenlandse deelneming.* Het is de opzet van het stelsel dat slechts reductie wordt gegeven indien de dividenden genoten worden door aandeelhouders-natuurlijke personen; bij hen alleen is immers sprake van de dubbele heffing. Aangezien het voor een NV veelal niet mogelijk is te bepalen wie haar aandeelhouders zijn is bepaald, dat de uitdelende NV wel de gehele reductie krijgt, maar, indien deze dividenden genoten worden door een andere NV, bij de genietter de vpb wordt vermeerderd met de reductie (de zgn. naheffing). Voor een NV bedraagt de vpb dus

¹³ J. H. Christiaanse: „Deelnemingsvrijstelling”;

M. J. van Rooyen: *De deelnemingsvrijstelling in de Nederlandse vennootschapsbelasting*, in „Maandblad Belasting-beschouwingen”, 1969, blz. 140 e.v.

$\frac{t-eu}{1-eu}w + eo$, waarin $u =$ het totaal van door haar betaalde

dividenden, $w =$ haar belastbaar bedrag (winst) en $o =$ de door haar ontvangen binnenlandse dividenden. Voor het totaalmodel vallen de reducties en naheffingen in de binnenlandse verhouding tegen elkaar weg. Voor de uitgaande dividenden is de naheffing echter niet mogelijk, omdat de genietende NV zich buiten bereik van de Nederlandse fiscus bevindt. De bewindslieden stelden zich voor dit „lek” te dichten door de div.bel. op de uitgaande dividenden niet meer terug te geven en de verdragen ter voorkoming van dubbele belasting daartoe te wijzigen (in het model dus d te verhogen). Het is inmiddels mede op grond van Duitse ervaringen gebleken dat dit niet mogelijk is ¹⁴.

b. buitenlandse deelneming. Het is eveneens de opzet zoals werd gesteld door Zijlstra/Van den Berge, dat de tariefreductie alleen gegeven wordt voor die dividenden, welke afkomstig zijn uit met Nederlandse vpb belaste winst. Indien een NV dividenden ontvangt uit een buitenlandse deelneming en deze tezamen met de door haar behaalde winst geheel of gedeeltelijk uitkeert, moet een regeling getroffen worden, die zoveel mogelijk voorkomt dat deze omgezette buitenlandse dividenden onder het gedifferentieerd tarief vallen. De bewindslieden hebben hiertoe aangesloten

bij de maximale uitkering $W - \frac{t-e}{1-e}W = \frac{1-t}{1-e}W$ ($f = 1!$),

die uit de in Nederland behaalde winst mogelijk is. Het maximum bedrag van de uitdelingen, welke leiden tot een

belastingreductie is gesteld op $\frac{1-t}{1-e}\%$ van het belastbare

bedrag (d.i. de in Nederland behaalde winst) ¹⁵. De regeling rekent aldus echter wel de uitdelingen in de eerste plaats toe aan de in Nederland behaalde winst.

c. buitenlands filiaal van Nederlandse NV. Indien een NV een buitenlands filiaal heeft geniet deze NV, hetzij door de verdragsbepalingen hetzij door de eenzijdige regeling op de in beginsel door haar verschuldigde vpb over de „wereldwinst”, een reductie ter voorkoming van dubbele belasting evenredig aan de door de buitenlandse inrichting behaalde winst. Ook de vermindering van belasting, welke voortvloeit uit het gedifferentieerd tarief voor de uitdelingen, wordt daardoor in dezelfde verhouding gereduceerd. De regelingen ter voorkoming van dubbele belasting hebben zo tot resultaat dat alleen op de evenredig aan de Nederlandse winst toe te rekenen dividenden het gereduceerd tarief wordt toegepast. Het verschil met een buitenlandse deelneming is, dat bij aanwezigheid van een buitenlandse deelneming de uitdelingen in de eerste plaats worden toegerekend aan de in Nederland behaalde winst, terwijl dit bij aanwezigheid van een filiaal niet geschiedt ¹⁶. De Staatssecretaris stelde zich voor dit verschil door wijziging van de eenzijdige regeling weg te nemen.

d. binnenlands filiaal van een buitenlandse NV. Hiervoor is geen voorziening getroffen, ook niet indien de buitenlandse NV dividenden uitkeert aan in Nederland wonende aandeelhouders.

3. Belastingkrediet

Bij het belastingkrediet vindt een gehele of gedeeltelijke

verrekening van de vpb met de ib plaats. Het inkomen van de aandeelhouders-natuurlijke personen wordt daarbij verhoogd met het verrekenbare gedeelte van de vpb (de zgn. brutering), omdat ook dit gedeelte van de vpb voor hen een bate is.

De binnenlandse aandeelhouders dienen derhalve aan te geven, indien $k =$ gedeelte van de vpb dat verrekend wordt, $(1+k)$ maal het genoten dividend of $(1+k)f(1-a)W$. Zij mogen echter op hun ib in mindering brengen $kf(1-a)W$. De totale ib wordt dan $b(1+k)f(1-a)W - kf(1-a)W$ of $[b(1+k) - k] f(1-a)W$. De totale belastingdruk is nu weer te geven als

$$B = aW + \{[b(1+k) - k]n + d(1-n)\} f(1-a)W + C$$

Bijzondere problemen:

a. bepaling van het verrekenbare gedeelte van de vpb. Het belastingkrediet zal, wil de regeling in de praktijk toepasbaar zijn, een uniform percentage moeten bedragen. Hoewel het in strijd is met de opzet van de voorgestelde regeling, zouden dan zonder nadere voorziening dividenden, die stammen uit in het buitenland behaalde winsten, daardoor onder de regeling vallen. Een tweetal correcties is mogelijk:

1. Men bepaalt een „mengpercentage” door het totaal van de te verrekenen vpb te relateren aan het totaal van de uitgekeerde dividenden. Aandeelhouders van NV's met activiteiten in het buitenland worden hier-

¹⁴ A. J. v. d. Tempel: *Internationale aspecten en integratie van vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting*, in „Weekblad voor fiscaal recht”, 4860/1967.

¹⁵ Bij een tarief van 45-30% is $\frac{1-t}{1-e} = 64,7$ of afgerond 2/3;

zie art. 21, lid 3 (oud) w.o. Vpb.

¹⁶ Het verschil tussen beide regelingen komt tot uitdrukking in het volgende voorbeeld:

buitenlands filiaal:

winst Ned. bedrijf	100
winst buitenl. filiaal	100
uitdeling	80

$$\text{dan is de vpb } (0,46 \times 200 - 0,15 \times 80) - \frac{100}{200} \times$$

$$(0,46 \times 200 - 0,15 \times 80) = 80 - 40 = 40.$$

vgl. een Ned. bedrijf zonder filiaal:

winst	100
uitdeling	40

$$\text{dan is de vpb } 0,46 \times 100 - 0,15 \times 40 = 40!$$

buitenlandse deelneming:

winst dochter	100
uitdeling aan moeder	40
winst moeder excl. dividenden dochter	100
uitdeling moeder	80

max. uitdeling, waarop de reductie van toepassing is

$$\text{echter } 2/3 \times (100 + 40 - 40)$$

$$\text{de vpb} = 0,46 \times 100 - 0,15 \times 2/3 \times 100 = 36.$$

¹⁷ Vgl. het Franse systeem (*précompte*); zie ook A. J. v. d. Tempel, in „Weekblad voor fiscaal recht”, 4860/1967.

¹⁸ Art. 28, lid 1 onder b Vpb '69.

door relatief bevoordeeld; aandeelhouders van NV's met enkel binnenlandse werkzaamheden relatief benadeeld.

- Men belast de NV voor een bedrag gelijk aan het door de aandeelhouders te genieten belastingkrediet over dividenden, die stammen uit niet in Nederland belaste winsten¹⁷. Deze oplossing is echter o.i. niet wenselijk, omdat dan een extra, niet te verrekenen belastingheffing plaats vindt, nl. het van de NV geheven bedrag aan belastingkrediet, dat betaald wordt over de aan *buitenlandse* aandeelhouders uit te keren dividenden.

b. beleggingsinstellingen. Het hiervoor geschetste probleem doet zich met name voor bij de beleggingsinstellingen, die nu eenmaal internationaal plegen te beleggen en veelal ook veel buitenlandse aandeelhouders of participanten hebben. Voor deze instellingen, die onderworpen zijn aan een bijzonder vpb-regime en waarvoor dus eenvoudiger een afzonderlijke regeling te treffen is, bestaat naast de hierboven genoemde ook nog een andere mogelijkheid. Men kan deze instellingen, in plaats van haar aandeelhouders of participanten, het belastingkrediet laten genieten, dat de totaliteit van Nederlandse aandeelhouders of participanten genoten zou hebben bij rechtstreekse belegging. Een dergelijke regeling bestaat thans reeds met betrekking tot de buitenlandse verrekenbare bronbelastingen¹⁸.

4. Primair dividend

Bij een primair dividend wordt de vpb geheven over de winst na aftrek van een kapitaalbeloning of $a(W-pV)$, waarin p = een rentepercentage en V = het relevant geachte vermogen, waarover de kapitaalbeloning wordt berekend.

Het gedeelte van W dat na aftrek van de vpb uitgedeeld kan worden bestaat bij het primair dividend uit de kapitaalbeloning pV en de „overwinst” $(1-a)(W-pV)$. Volgens de voorgestelde regeling zou de kapitaalbeloning pV slechts aftrekbaar zijn indien en voor zover deze ook werkelijk uitgedeeld zou worden: aan de voorwaarde $pV \leq f\{pV + (1-a)(W-pV)\}$ moet dus voldaan worden. De totale belastingdruk is weer te geven als

$$B = a(W-pV) + \{bn + d(1-n)\} f \{pV + (1-a)(W-pV)\} + C$$

Bijzondere problemen:

a. vaststelling van het relevant geachte vermogen. In de literatuur zijn verschillende opvattingen over het relevant geachte vermogen gepubliceerd, die globaal te onderscheiden zijn in die welke de kapitaalbeloning willen berekenen over het door de aandeelhouders gestorte kapitaal, en die welke de beloning over het gehele vermogen van de NV, dus inclusief de reserves, willen berekenen. Het amen-

dement-Joekes sluit aan bij de eerstgenoemde opvatting. Het is o.i. de strekking van deze zienswijze om de kapitaalbeloning alleen te geven over het totaal van het binnen de NV-sfeer ingebrachte in Nederland werkzame kapitaal. Hierbij wordt dus geen kapitaalbeloning in aanmerking genomen over het in het buitenland werkzame vermogen noch over de reserveringen, ook niet als deze worden aangewend voor storting op aandelen van een andere NV.

b. binnenlandse deelneming. Dezelfde problemen als bij het gedifferentieerde tarief spelen ook hier. Het is de opzet van al de hier genoemde stelsels en dus ook voor het primair dividend, dat zolang de dividenden niet genoten worden door de aandeelhouders-natuurlijke personen ook geen belastingverlichting verleend wordt. Binnen de NV-sfeer dient derhalve het primaire dividend niet vrijgesteld te worden door toepassing van de deelnemingsvrijstelling, maar als bate te worden belast. De vpb voor een NV bedraagt dus $a(w-pv+x)$, waarin v = het eigen gestorte kapitaal en x = het primaire dividend, begrepen in de ontvangsten binnenlandse dividenden. Evenals bij het gedifferentieerde tarief worden in deze opzet de buitenlandse moeder-NV's bevoordeeld, omdat de correctie bij hen niet kan worden gerealiseerd door de Nederlandse fiscus. Bovendien doet zich de complicerende factor voor, dat het gestorte kapitaal bij een concern kan afwijken van het gestorte kapitaal van de moeder- of holding-NV. Het concernkapitaal is lager indien het kapitaal van een NV is ingebracht door aandeelhouders-natuurlijke personen en vervolgens deze NV door de moeder-NV is verworven uit reserveringen. Het is echter hoger, indien de deelneming is verkregen tegen uitgifte van aandelen, waardoor reserves van de overgenomen NV worden omgezet in kapitaal van de overnemende NV. Deze problematiek, die ook in de ib speelt (art. 44 IB!), kan wellicht worden opgelost door ook voor de vpb een dergelijke, mits beter geredigeerde, bepaling op te nemen. Een concern krijgt dan aftrek van een primair dividend over het gehele gestorte kapitaal binnen het concern, onafhankelijk van het gestorte kapitaal van de moeder- of holding-NV.

c. buitenlandse deelneming. Indien de inbreng in een NV niet is aangewend voor de verkrijging van een buitenlandse deelneming, rijzen er geen problemen. Wel betekent ook deze regeling dat, indien het dividendpercentage lager is dan het percentage van het primair dividend, tot het percentage van het primair dividend de uitdelingen in de eerste plaats worden toegerekend aan de in Nederland behaalde winst. Indien de inbreng wel is aangewend voor de verkrijging van een buitenlandse deelneming, is een correctie mogelijk binnen het kader van de onder b. voorgestelde regeling.

d. vaste inrichtingen. Hiertoe verwijzen wij naar het onder 2 c en d opgemerkte.

J. C. K. W. Bartel
D. van der Hoeven

(I.M.)

 NV. SLAVENBURG'S BANK

Technologie

Wetenschapsbeleid

Het is al weer enkele jaren geleden dat voor het eerst het *Wetenschapsbudget* werd gepubliceerd. Deze, onder de verantwoordelijkheid van de minister van Onderwijs en Wetenschappen vallende, publikatie beoogt elk jaar een overzicht te geven van de op de Rijksbegroting uitgetrokken gelden, welke bestemd zijn voor wetenschappelijk onderzoek- en ontwikkelingswerk. Het *Wetenschapsbudget* is, vergeleken met publikaties van andere landen, uiterst summier. Het beperkt zich tot het aangeven van het verloop van de onderhavige uitgaven; de onderverdeling daarvan naar herkomst, eerste bestemming, onderwerp van staatszorg, natuur- en geesteswetenschappen, fundamentele research, toegepaste research en ontwikkeling, en de besteding in nationaal en internationaal verband; tenslotte worden de r. en o.-uitgaven vergeleken met die van andere landen, en wordt het uitgavenbeleid voor de eerstvolgende jaren aangegeven. Sinds kort ¹ is daar een hoofdstukje over beleidsruimte aan toegevoegd.

Niet geheel los van deze activiteiten staan de werkzaamheden van de Raad van advies voor het wetenschapsbeleid. Deze in september 1966 ingestelde Raad, waarvan de leden (9) voor een periode van vijf jaar benoemd worden door de regering, heeft een adviserende taak. De taakomschrijving van de Raad behelst, rekening houdend met het algemeen belang, de evenwichtige ontplooiing van wetenschap en technologie te bezien. Reeds in oktober van hetzelfde jaar wendde de minister van Onderwijs en Wetenschappen zich tot de Raad met het verzoek zich te willen bezinnen op de hoofdlijnen van het in de komende jaren te voeren wetenschapsbeleid, met name wat betreft de financiële middelen „welke in redelijkheid in totaal voor de wetenschapsbeoefening nodig zouden zijn”. De resultaten van dit gevraagde onderzoek werden gepubliceerd in het *Interimadvies inzake de overheidsuitgaven voor onderzoek en ontwikkelings-*

werk tot en met 1971, tegelijk verschenen met het *Wetenschapsbudget 1969*.

Het moge uit het bovenstaande al wel duidelijk geworden zijn dat de Nederlandse overheid *tracht* een wetenschapsbeleid te voeren. Door meerderen wordt echter betwijfeld of men eigenlijk wel kan spreken van een wetenschapsbeleid, in de zin van een effectief en consistent beleid. Daarvoor wordt aangevoerd dat één van de moeilijkheden voor het effectueren van een wetenschapsbeleid gelegen is in de pluriformiteit welke onze economische orde kenmerkt. Er zijn nu eenmaal talrijke, min of meer onafhankelijke organisaties — te denken valt bijv. aan het bedrijfsleven — die ieder voor zich, op grond van hun moverende overwegingen, beslissingen nemen die geheel los kunnen staan van het door de overheid gedachte wetenschapsbeleid. Maar zelfs binnen de sector van de overheid kunnen per departement beslissingen worden genomen die afwijken van de met het wetenschapsbeleid beoogde doeleinden. Zolang er, althans binnen de sector van de overheid, geen goed functionerend coördinatiemechanisme tot stand is gekomen, zal men zich moeten behelpen met een zekere mate van „trial and error”. Hieraan zou enigszins tegemoet gekomen kunnen worden door het thans nog volledig ondoorzichtige besluitvormingsproces toegankelijk te maken voor de buitenstaander. Nog te veel wordt men uitsluitend geconfronteerd met de *resultaten* van het besluitvormingsproces zonder dat men zich een oordeel kan vormen over hetgeen daaraan voorafgegaan is, welke alternatieven er mogelijk zouden zijn geweest, welke prioriteiten er worden aangevoerd en hoe het afwegingsproces verlopen is. Overigens gelden deze bezwaren niet alleen voor het wetenschapsbeleid.

Een ander bemoeilijkend aspect wordt gevormd door het feit dat het wetenschapsbeleid nauw verweven is met en consequenties heeft voor tal van andere overheidstaken; ook in tegenovergestelde richting kan het wetenschapsbeleid doorkruist worden door overheidsbeslissingen die op een geheel ander terrein liggen. Een vaak aangehaald voorbeeld vormt het onderwijs. Maar zelfs wanneer bijv. de overheid op grond van haar mededingingswetgeving en met ogenschijnlijk geheel andere oogmerken optreedt tegen bepaalde ondernemingen kan dit gevolgen hebben voor de mate waarin nieuwe producten en produktietechnieken ontwikkeld en toegepast zullen worden.

Ook hier is coördinatie weer ver te zoeken.

Bepalen we ons tot het beleid op zich dan zal men niet kunnen ontkomen aan een keuze uit de doeleinden die men, hetzij op korte hetzij op lange termijn, beoogt te bereiken. Vervolgens zal aangegeven moeten worden met behulp van welke middelen men gedacht heeft een en ander te realiseren. Bij de uitwerking en het expliciet maken van deze keuzevraagstukken stuit men, gezien de vele alternatieve mogelijkheden, op talrijk problemen. Een voorbeeld hiervan is te vinden in het reeds genoemde interimadvies van de Raad van advies voor het wetenschapsbeleid. De Raad heeft namelijk gezocht naar een systematisering van de overwegingen welke bij de opbouw van het wetenschapsbeleid in aanmerking behoren te worden genomen. De ordening van de hierop betrekking hebbende problematiek werd gezocht in een aantal „voor het wetenschapsbeleid relevante en in het algemeen in de Nederlandse samenleving aanvaarde doelstellingen”. De Raad zou deze ordening willen zien als een eerste stap in de richting van een systeem van criteria voor prioriteitsbepalingen. De in dit kader door de Raad opgesomde doelstellingen die alleen betrekking hebben op de nationale aspecten, zijn echter grotendeels zo vaag en voor meerdere uitleg vatbaar gebleken, dat men er nog niets mee kan beginnen. De opsomming verloopt als volgt:

Geestelijk en cultureel levenspeil

- vermeerdering van kennis en inzicht
- verbetering kwaliteit wetenschappelijk onderwijs
- verbetering kwaliteit onderwijs in alle overige geledingen
- schepping en gespreide bevrediging culturele behoeften

Sociale levensomstandigheden

- noodzakelijke aanpassing van sociale structuren
- versterking van communicatie tussen groeperingen
- versterking verbinding tussen burgers en instituties
- evenwichtige rechtsorde
- bevordering sociale mobiliteit

Fysieke levensomstandigheden

- bewaking van de milieuhygiëne
- gezondheidszorg en -bescherming

¹ Zie „*Wetenschapsbudget 1970*”, blz. 18 e.v.

- doelgerichte ruimtelijke ordening
- adequate infrastructuur en huisvesting

Economisch potentieel

- economische groei
- evenwicht in betalingsbalans
- hoge en voldoende gespreide werkgelegenheid

Positie van Nederland in de internationale wereld

- behoud Nederlandse samenleving
- versterking nationaal aanzien
- versterking internationale samenwerking als doel in zich zelf
- behoud van de vrede

Gesteld nu dat men het eens zou worden over bijv. de doelstelling van economische groei. Dan rijzen er nieuwe vragen, zoals:

- Wat is de geschikteste omvang van de totale uitgaven voor r. en o. en andere wetenschappelijke activiteiten?
- Welke onderzoekerterreinen zullen de beste mogelijkheden kunnen bieden voor het tot stand brengen van „innovations“?
- Wat is de optimale verdeling van de schaarse middelen over de diverse onderzoekerterreinen, over fundamentele research, over toegepaste research en over ontwikkeling?
- Welke combinatie tussen van derden overgenomen en eigen onderzoekresultaten is het gunstigst?

Bovenstaande vragen — en die betreffen dan nog maar één doelstelling — laten zich gemakkelijk aanvullen. Maar daarna zullen ze elk nog verder gedetailleerd uitgewerkt moeten worden, wil men een effectief en consistent wetenschapsbeleid bereiken. Vooralsnog valt te betwijfelen in hoeverre daartoe thans de mogelijkheden binnen Nederland toereikend zijn.

vdB

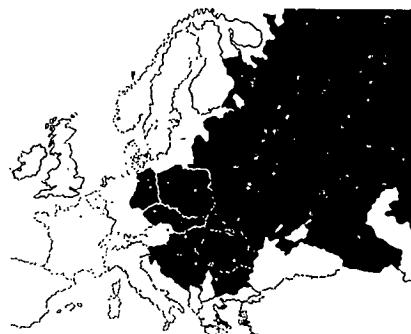
P.S.

Terecht attendeert Drs. S. van Popta ons op het feit dat de laatste kolom in tabel 1 in de rubriek Technologie van *ESB* van 21 januari jl. (blz. 96) voor Groot-Brittannië een onjuist percentage vermeldt. Deze kolom, voorstellende de bijdrage van de technische vooruitgang, is berekend door de technische vooruitgang (voorlaatste kolom) uit te drukken in % van de

stijging van het BNP (eerste kolom). De tabel zelf is in haar geheel overgenomen uit *Policies and means of promoting technical progress*. Het percentage voor Groot-Brittannië dient echter te luiden: 45,83; vermeld was 51,6. Verder narekenen wijst uit dat in genoemde VN-publikatie ook de percentages voor een aantal andere landen niet geheel kloppen. Volledigheidshalve geven we de juiste percentages: West-Duitsland 60,81 (vermeld was 60,1); Italië 69,49 (69,3); Joegoslavië 58,18 (58,0); Nederland 54,16 (54,1); Frankrijk 75,55 (75,5); Canada 14,28 (14,3); Noorwegen 52,94 (53,0); Zweden 73,52 (73,5); en België 66,66 (66,6).

vdB

Oost-Europa kroniek

Economische groei en technologische vooruitgang in de Sowjet-Unie

Economische groei

Het groeitempo van de economie van de Sowjet-Unie vertraagt. Het is reeds enkele jaren algemeen bekend. Ook in de Sowjet-Unie zelf maakt men daarvan geen geheim meer. Tabel 1 geeft een overzicht van de ontwikkeling van de groeivoet van het nationaal produkt.

Landbouw en woningbouw zijn de belangrijkste sectoren van die met een lage prioriteit. Ze zullen hier buiten beschouwing blijven. De landbouw vormt tevens zo'n specifiek vraagstuk, dat een afzonderlijke behandeling in een van de volgende kronieken op haar plaats is.

In de niet-agrarische sector (excl. woningbouw) gaat de dalende trend

TABEL 1

Groeitempo van het netto nationaal produkt van de Sowjet-Unie voor de periode 1951-1966 (prijzen van 1937)

Jaar	NNP a)	Vijfjaars voortschrijdend gemiddelde b)
1951	7,2	10,7
1952	7,2	9,8
1953	6,3	8,3
1954	7,8	7,6
1955	9,2	7,5
1956	9,3	8,0
1957	5,9	7,7
1958	8,4	8,1
1959	5,9	7,7
1960	5,4	7,0
1961	5,9	6,3
1962	5,3	6,2
1963	2,8 c)	5,1
1964	7,4	5,4
1965	5,9	5,5
1966	6,7	5,6

a) NNP vlg. westerse definitie; procentuele groei t.o.v. voorafgaande jaar.

b) Beginperiode 1947-1951.

c) Landbouwcrisis.

Bron: R. Moorsteen en R. P. Powell: *The soviet capital stock, 1928-62*. Illinois 1966; idem: *Two supplements to „The soviet capital stock, 1928-62“*, Yale University, The Economic Growth Center, 1968.

TABEL 2

Ontwikkeling groeivoet, investeringsquote en marginale kapitaalcoëfficiënt in de niet-agrarische sector (prijzen van 1937)

Jaar	Groeivoet netto produktie (% p.j.)	Invest.-quote (netto)	Marg. kap. coëfficiënt
1951	11,6	15,3	1,61
1952	7,4	14,0	2,45
1953	7,0	12,7	2,38
1954	9,4	10,7	1,59
1955	8,5	13,0	1,73
1956	7,7	17,7	2,46
1957	7,6	15,6	2,63
1958	7,8	19,3	2,70
1959	7,2	19,6	3,11
1960	7,5	17,1	3,18
1961	6,4	17,5	2,97
1962	6,4	17,1	2,95
1963	5,6	18,8	3,41
1964	5,7	19,8	3,55
1965	6,6	16,5	2,96
1966	6,0	19,0	3,21

Bron: Zie tabel 1.

in de groeivoet gepaard met een stijging zowel van de marginale kapitaalcoëfficiënt als van de investeringsquote. Dit komt in tabel 2 duidelijk tot uitdrukking.

Welke ook de oorzaken zijn van de groeivertraging, het is duidelijk, dat zij te vinden zijn tussen die factoren welke de toename in de kapitaalcoëfficiënt veroorzaken. De marginale kapitaalcoëfficiënt is de reciproke van de marginale produktiviteit van kapitaal. In casu gaat het dus om een daling in de toename van de produktiviteit van kapitaal. Hetgeen impliceert, dat de arbeidsproduktiviteit minder snel stijgt dan de verhouding kapitaal-arbeid. De produktiviteitsstijging van arbeid neemt tot 1960 zeer snel toe om daarna weer even snel af te nemen.

Het bovenstaande laat zich aan de hand van tabel 3 uitstekend illustreren.

TABEL 3

Bronnen van economische groei in de Sowjet-Unie 1951-1970*

	1951-1963		1951-1958		1959-1963		1964*-1970*	
	Groei (% p.j.)	Gewicht	Groei (% p.j.)	Gewicht	Groei (% p.j.)	Gewicht	Groei (% p.j.)	Gewicht
<i>Sowjetrussische berekeningen a)</i>								
Nationaal produkt b).....	7,0	100	8,7	100	4,4	100	5,3	100
Totale hulpbronnen c).....	4,8	68	5,2	60	4,2	94	4,3	81
Productiviteit totale hulpbron- nen	2,2	32	3,5	40	0,2	6	1,0	19
<i>waarvan:</i>								
Geïncorporeerde technische voortgang	1,0	14	—	—	—	—	0,2	3
Autonome technische voor- uitgang	0,5	8	—	—	—	—	0,1	3
Schaalvoordelen	2,7	10	—	—	—	—	2,2	13
Vertragingen	-2,0		—	—	—	—	-1,5	
<i>Amerikaanse berekeningen d)</i>								
Nationaal produkt e).....	6,4	100	7,1	100	4,8	100	—	—
Totale hulpbronnen	3,8	59	3,9	55	3,7	77	—	—
Productiviteit totale hulpbron- nen	2,6	41	3,2	45	1,1	23	—	—

a) B. N. Michalevskij en J. U. P. Solov'ev.

b) Omvat landbouw, industrie, bouwnijverheid en het „productieve” deel van handel en transport.

c) Omvat ook duurzame consumptiegoederen (?).

d) S. Cohn.

e) Vlg. westerse definitie.

Bron: F. G. Denton: A recent soviet study of economic growth, 1951-63, in *Soviet Studies*, vol. XIX, no. 4, 1968.

De belangrijkste conclusie uit deze tabel is wel de volgende: *de louter kwantitatieve toename van de aangevande gezamenlijke hulpbronnen is verreweg de belangrijkste factor bij de verklaring van de economische groei.*

Er is een duidelijke breuk tussen de perioden 1951-1958 en 1959-1963. Voor deze laatste periode geldt bovenstaande conclusie in nog sterkere mate. Wel moet men daarbij bedenken, dat de landbouw, welke sector 24% van het bruto binnenlands produkt levert, in de periode 1959-1963 *totaal niets* (!) bijdroeg tot de groei van het nationaal produkt.

Is het huidige gecentraliseerde systeem van economische planning en politiek als geheel debet aan de vertraging van de economische groei, de overmatig kwantitatieve grondslag van de economische groei vindt in het bijzonder zijn oorzaak in: de onevenwichtige en geforceerde, op maximale i.p.v. op optimale groei ingestelde, industrialisatiepolitiek, de fysiek gedefinieerde en vaak inconsistente taakstellingen voor de bedrijven, alsmede het feit dat kapitaal tot 1965 officieel niet als relatief schaarse produktiefactor werd beschouwd; de bedrijven kregen het nl. vanuit het centrale budget gratis ter beschikking. Dit laatste betekent natuurlijk niet, dat de allocatie niet geschiedde volgens een vastgestelde, d.i. een politieke, i.p.v. een economische prioriteitschaal. Winsten en verliezen werden op hun beurt geheel naar het budget overgeheveld.

Het bestuur van zowel bedrijven als ministeries werd tot voor kort, uitsluitend beoordeeld aan de hand van hun fysieke produktie. Dit had tot

gevolg dat ministeries de hulpbronnen bestemd voor onderzoek en ontwikkeling gebruikten voor normale produktiedoeleinden. Ook het bedrijf zag niet graag zijn produktiestroom bedreigd door de introductie van vernieuwingen.

*Technologische ontwikkeling*¹

Beperken wij ons tot de Sowjetrussische berekeningen van tabel 3, dan blijkt de stijging van de productiviteit van de totale hulpbronnen voornamelijk veroorzaakt te worden door de voordelen van de produktie op grote schaal. Deze schaalvoordelen worden evenwel grotendeels tenietgedaan door vertragingverschijnselen. Dat betekent, dat er een brede tijdsruimte ligt tussen het moment waarop centraal produktie- of investeringsbeslissingen genomen worden en het moment waarop de vruchten worden afgeworpen.

Geïncorporeerde en autonome technische voortgang in engere zin dragen steeds minder bij tot de economische groei. De extrapolatie tot 1970 laat zien hoe het er dan met de groei zou voorstaan zonder economische hervormingen.

De technologische politiek is ingebed in het gecentraliseerde systeem van economische planning en politiek. Aangezien echter de doelstellingen van onderzoek en ontwikkeling door hun afwijkende karakter zich moeilijk laten verenigen met het systeem van economische planning is de technologische politiek weinig vruchtbaar. Zo verliezen tal van potentiële groeifactoren hun meeste kracht.

De Sowjet-Unie heeft een netto investeringsquote van 24. Zij levert

ongeveer 25% van alle bijdragen in de wereld aan wetenschappelijke kennis en besteedt \$ 17 mrd.² aan wetenschappelijk onderzoek en ontwikkeling (r. en o.). Het land beschikt over 1,7 mln. hooggekwalificeerde technici, waarvan er bijna 600.000 werkzaam zijn in de sector van r. en o. Vernieuwingen werden — en worden nog steeds — niet alleen tegengehouden door het heersende systeem van centrale planning, maar ook door de interne en externe organisatie van onderzoek en ontwikkeling.

De middelen voor r. en o. zijn onevenwichtig verdeeld tussen onderzoek en ontwikkeling: 70% voor onderzoek en 30% voor ontwikkeling. In de Verenigde Staten zijn deze percentages resp. 33 en 67. In de Sowjet-Unie wordt aanzienlijk meer dan 50% van de middelen voor r. en o. besteed aan defensie en ruimtevaart. In de Verenigde Staten 50%. In de Sowjet-Unie bestaat een stringente scheiding tussen militaire en civiele r. en o., zodat er sprake is van een geringe „spin-off” naar civiele r. en o.

De onderzoekcentra van de Academie van Wetenschappen, die verantwoordelijk zijn voor het zuiver wetenschappelijk onderzoek, wegen in het systeem zeer veel zwaarder dan de centra voor toegepast wetenschappelijk onderzoek van de ministeries. Bovendien staan eerstgenoemde centra geheel los van de laatstgenoemde. Een duidelijke scheiding bestaat er ook tussen de centra voor toegepast onderzoek behorende tot verschillende ministeries en bedrijfstakken.

Binnen elk ministerie zijn de onderzoekcentra hiërarchisch gescheiden van de ondernemingen waarvoor zij geacht worden onderzoek te verrichten. Vaak is dat dan niet het onderzoek waaraan het bedrijf behoefte heeft. Ondernemingen zelf kunnen slechts op de toewijzing van 5% van alle middelen voor r. en o. rekenen. In de Verenigde Staten nemen bedrijven 71% van alle uitgaven voor r. en o. voor hun rekening. In West-Europa is het percentage gemiddeld 59.

In de Sowjet-Unie bestaan er te grote vertragingen tussen de aan-

¹ De gegevens betreffende het gedeelte van dit artikel dat handelt over r. en o. zijn ontleend aan: „Science policy in the USSR”, OECD, Parijs 1969, 615 blz.

² In 1965. Dat is 5% van het BNP tegen marktprijzen. In de Verenigde Staten 3,1% (in 1962).

vang van de ontwikkelingsfase en het moment van inschakeling in het productieproces: bijv. 5 jaar voor computers, 6 jaar voor auto's en 7 jaar voor complete chemische installaties

Er zijn te veel specialisten werkzaam in r. en o., waardoor er tekorten ontstaan in de sector elektronica en automatisering.

De functie van directeur en staf in de Sowjetrussische onderneming met betrekking tot de introductie van vernieuwingen wordt dus ernstig beknod, zowel door het systeem van economische planning als door de organisatie van onderzoek en ontwikkeling.

Hervormingen

De reeds geïntroduceerde en nog in te voeren hervormingen met betrekking tot het toegepast wetenschappelijk onderzoek zijn er op gericht een organisatorisch klimaat te scheppen dat de introductie van vernieuwingen in de bedrijven bevordert. Onderzoekcentra, ontwerp bureaus en productiebedrijven worden samengebracht in één administratief geheel dat doet denken aan ons concern. De werkzaamheden van zuiver wetenschappelijk onderzoek in nauwerwante gebieden worden, inclusief de daaraan vastgekoppelde experimentele bedrijven, gecoördineerd of zelfs in één centrum ondergebracht. Veelvuldig worden door zulke centra contracten afgesloten met de industrie. Het bekendste en belangrijkste voorbeeld van zo'n centrum is Akademgorodok in Novosibirsk.

Er zijn en worden eveneens „research corporations” opgezet; financieel onafhankelijke bedrijven dus die aan andere bedrijven technische kennis leveren of zelfs hele bedrijfsonderdelen.

Wat de hervormingen in de economische bedrijfsvoering betreft kan het volgende worden opgemerkt. Hoewel erkenning van het winststreven en het rentabiliteitsbegrip in beginsel de doelmatigheid van de productie zullen vergroten, is het de vraag in hoeverre de bedrijven in de praktijk gebukt zullen blijven gaan onder de betuttelarij van de ministeriële bureaucratie, inclusief het ministerie van financiën, de Staatsbank en zulke middelbare bureaucratische organen als glavki, trusts en ob'edinenija (concerns). In weerwil van de instructies van het Staatsplanbureau (Gosplan) en het Staatsallocatiebureau (Gossnab) bemoeien bovengaande organen zich nog dagelijks met de planuitvoering en stellen zelfs extra taken op.

Het dekken uit het budget van ver-

liezen veroorzaakt door de introductie van nieuwe technieken bewijst wel, dat uitgaven voor onderzoek nog steeds niet als investeringen worden beschouwd. De investeringspolitiek en ook de prijs-politiek zijn trouwens nog bijna volledig gecentraliseerd.

Er is nog maar weinig bekend over de drijvende krachten achter het introduceren van vernieuwingen of, om Schumpeters term te gebruiken „creative destruction”. De mogelijkheid van hogere winstmarges is slechts een gedeeltelijke verklaring. Er zijn ook nog zulke begrippen als relatief marktaandeel, macht en mode, en een reeks sociaal-psychologische aspecten. Naar-

mate echter in het Westen de overheidscontracten belangrijker worden, neemt de belangrijkheid van risico, initiatief en kostenbewaking af. Dat maakt, dat de ontwikkeling t.a.v. r. en o. in de Sowjet-Unie voor ons niet zonder betekenis is.

Vooralsnog is er in de Sowjet-Unie bij de huidige stand van zaken en ondanks de hervormingen weinig ruimte voor vernieuwingen *van onderaf*, waar bij ons de motor achter de technologische vooruitgang zetelt. De zegeningen van de technologie in de Sowjet-Unie komen *van boven*.

Dr. R. Wetsteijn

Boekennieuws

Dr. F. W. C. Blom: Grenskostenrekening en direct costing. Bewerking van A report on marginal costing. N. Samsom, Alphen aan den Rijn 1969, 128 blz., f. 9,40.

Omstreeks de tijd dat Prof. Dr. R. Slot te Rotterdam zijn dissertatie over *Kostenvariabiliteit en variabele kosten-calcuatie* verdedigde, verscheen in Engeland over hetzelfde onderwerp *A report on marginal costing* van „The institute of cost and works accountants”. Dit rapport is thans in een vertaling van Dr. F. W. C. Blom onder de titel *Grenskostenrekening en direct costing* in Nederland uitgebracht.

Hoewel de drie hiervoor genoemde geschriften betrekking hebben op één en dezelfde wijze van kostenrekening, wordt niettemin in elk boek aan deze rekenmethode een andere benaming gegeven. Dit voorbeeld is wellicht symptomatisch voor het gehele terrein van de kostenrekening, waar niet zelden dezelfde zaken op verschillende wijzen worden aangeduid, doch eveneens niet zelden dezelfde vlaggen een andere lading blijken te dekken. Tegen deze achtergrond is het naar mijn mening geen gelukkige greep van Dr. Blom geweest om in zijn vertaling voor Nederland minder gebruikelijke termen te introduceren. De grotere duidelijkheid die hij hiermee beoogde is een schone droom gebleven. Enkele voorbeelden:

1. „Fixed costs” wordt vertaald met doorlopende kosten, in de betekenis van kosten welke voor een *tijdvak* constant zijn; na blz. 82 wordt echter van deze term afgestapt en wordt kennelijk

hetzelfde begrip aangeduid met vaste kosten. Veel misverstand had op dit punt voorkomen kunnen worden door consequent de op blz. 106 genoemde, ook in Nederland gebruikelijke, definitie van vaste kosten aan te houden. Deze luidt als volgt: „Vaste kosten — kosten met de tendens onveranderd te zullen blijven bij verandering in het produktievolume”. Tegenover het begrip doorlopende kosten in de zin van met de tijd vaste kosten stelt Dr. Blom niet met de tijd variabele kosten, doch „kosten met de tendens rechtstreeks met het produktievolume te zullen variëren”. In deze betekenis is het m.i. onjuist doorlopende en variabele kosten als begrippenpaar te hanteren, omdat niet volgens elkaar uitsluitende kenmerken wordt gerubriceerd. Immers, *met de tijd* vaste kosten staan niet in zuivere tegenstelling tot *met de produktie* variabele kosten¹.

¹ Dit bezwaar geldt uitsluitend de vertaling, want de in het oorspronkelijke rapport voorkomende passage „All costs do not necessarily fall neatly into the categories of fixed or variable with production”, is als volgt vertaald (blz. 60): „Niet alle kosten vallen noodzakelijkerwijs duidelijk in één der beide categorieën van met de tijd vast of met de produktie variabel”.

2. Als vertaling van „joint costs” geeft Dr. Blom gezamenlijke kosten in plaats van de in de Nederlandse bedrijfseconomische literatuur ingeburgerde term gemeenschappelijke kosten (blz. 83).

3. Het dilemma waar men als vertaler van buitenlandse vakliteratuur vaak voor komt te staan, is in hoeverre voor specifieke termen Nederlandse equivalenten gezocht moeten worden. Dr. Bloms oplossing voor dit probleem is uit zijn vertaling niet geheel naar voren gekomen. Enerzijds blijft hij de term *direct costing* hanteren, waarvan Prof. Slot in zijn proefschrift reeds heeft aangetoond dat het eigenlijk een misleidende aanduiding is, omdat het niet gaat om *directe* kosten, doch om *variabele* kosten, anderzijds spreekt hij over het quitte-punt-diagram als vertaling van het ook in Nederland zeer gebruikelijke begrip *break-even-grafiek*.

4. Onbegrijpelijk is het dat de oorspronkelijke titel van het rapport, *A report on marginal costing*, is vertaald met *Grenskostenrekening en direct costing*. Hierbij zij aangetekend dat „marginal costing” de Engelse term is voor de methode van kostencalculatie, die in Amerika als *direct costing* wordt aangeduid. Vergelijkt men de hoofdstukaanduiding van deze Nederlandse editie met die van de Engelse versie van het rapport, dan valt op dat „marginal costing” consequent is vertaald door *grenskostenrekening*². Vertalen wij de titel van de Nederlandse uitgave weer terug in het Engels dan luidt deze dus: „Marginal costing and marginal costing”.

Na deze aantekeningen bij de bewerking enige opmerkingen over het rapport zelf. In het eerste gedeelte (blz. 1 t/m 45) wordt een uiteenzetting gegeven over de essentie van *direct costing*, alsmede over de toepassingsmogelijkheden van deze methode van kostencalculatie. Het vervolg van het boek (blz. 45 t/m 125) bestaat uit bijlagen, waarin veelal cijfermatig het gebruik van *direct costing* wordt geïllustreerd. In principe komt *direct costing* hierop neer, aldus het rapport, dat uitsluitend de variabele kosten aan de produkten worden toegerekend, terwijl de vaste kosten in één bedrag naar de winst- en verliesrekening worden overgebracht. Het verschil tussen de verkoopopbrengst en de variabele kosten (= grenskosten) van de verkochte produkten, de zgn. *contributiemarge*, wordt periodiek tegenover de totale vaste kosten geplaatst. Het positieve verschil tussen de *contributie-*

marge en de vaste kosten is de *netto-winst*.

De voorstanders van deze vorm van kostenberekening wijzen erop dat deze methode o.a. als voordeel heeft dat zij aan de bedrijfsleiding meer informatie verschaft dan de gebruikelijke integrale kostencalculatie (= „*absorption costing*”), waarbij tegenover de verkoopopbrengst de integrale kosten (= variabele + vaste kosten) van de verkochte hoeveelheid produkten worden gesteld. Bij de voorbereiding van beleidsbeslissingen zal het immers voorname gaan om het afwegen van mogelijke alternatieven. In de afweging der alternatieven spelen alleen de grenskosten welke door die alternatieven veroorzaakt zouden worden een rol (blz. 14). De vaste kosten kunnen bij deze afweging buiten beschouwing worden gelaten, omdat zij in alle gevallen gelijk zullen zijn. Het alternatief dat de hoogste *contributiemarge* heeft, zal het meest bijdragen tot de winst van de onderneming en uit dien hoofde worden gekozen.

Indien er in het bedrijf knelpunten zijn gaat deze redenering echter niet meer op, omdat de overwogen alternatieven een verschillend beslag op de

knelpuntenfactor kunnen leggen. Daarom zal men in dit geval de *contributiemarge* moeten uitdrukken per eenheid van de knelpuntenfactor, zodat het alternatief met de hoogste *contributiemarge* per eenheid van de knelpuntenfactor zal worden gekozen.

De verdienste van onderhavig rapport is dat het uitgebreide cijfervoorbeelden geeft van enkele toepassingen van *direct costing*. Voor het overige zal het geen openbaring zijn voor degene die enigszins bedrijfseconomisch is georiënteerd. Omdat deze vertaling bestemd is voor „pragmatisch denkende bedrijfsfunctionarissen” in middelgrote bedrijven valt het te betreuren dat te weinig *relativering* is betracht bij het uitmeten van de voordelen van *direct costing*, waaraan de niet recente verschijningsdatum van het oorspronkelijke rapport (1961) debet kan zijn.

Drs. J. van Helleman

² *Merkwaardigerwijs wordt op blz. 78 „marginal costing” vertaald door direct costing.*

Prof. Dr. P. C. van Traa: *Geschiedenis van de Economie, Evoluties in een gedachtenwereld*. J. H. de Bussy, Amsterdam 1969, 198 blz., f. 17,50.

Er zijn mijns inziens niet veel redenen meer aanwezig om een boek uit te geven, waarin een beschrijving en tevens verklaring wordt gegeven van de ontwikkelingsgang van de economische wetenschap, zoals Van Traa de geschiedenis van de economie definieert. Over dit onderwerp bestaat zowel in binnen- als buitenland veel literatuur. Ik zou slechts twee redenen kunnen noemen:

1. De geschiedenis van het economisch denken wordt op een geheel andere wijze benaderd.

2. De auteur probeert zijn didactische vaardigheid te gebruiken bij dit onderdeel van de economie.

Hoewel Van Traa bepaalde onderdelen zeker anders benadert, lijkt mij de tweede reden het belangrijkste. De schrijver is er namelijk in geslaagd een boeiend boek te schrijven, ondanks de beknoptheid die hij zich heeft opgelegd.

Als ondertitel geeft Van Traa: „De evoluties in een gedachtenwereld”. Hij wil hiermee te kennen geven dat de economie zich ontwikkelt en is ver-

strengeld met groeiprocessen van andere wetenschappen, levensbeschouwingen en techniek. Anders om heeft ook de economie haar invloed op de maatschappij. De onderlinge verbanden tussen maatschappij en economie toont de schrijver herhaalde malen aan. Dit heeft in het verleden geleid tot economische „scholen”, die uit elkaar voortvloeiden of een reactie op elkaar waren en in tijd konden samenvallen.

Van Traa vindt de economische wetenschap objectief en neutraal (positieve economie, L.H.) en de economische politiek subjectief (normatieve economie, L.H.) Daarentegen vindt hij de beoefenaren van de economische wetenschap niet steeds neutraal. Maatschappij-invloeden, zoals de politiek, spelen bij hen vaak een grote rol. Van Traa heeft daarom waardering voor Joan Robinson, die in *Economic Philosophy* dit probleem benadert. Ik vind het juist dat Van Traa dit vermeld heeft in zijn boek. Deze zienswijze wordt niet vaak genoeg genoemd. Desondanks vind ik het onderscheid

tussen economische politiek en economische wetenschap niet duidelijk. Beide kunnen zowel objectief als subjectief zijn.

Van Traa vindt de keuze van begin- en eindpunt van de geschiedenis van de economie willekeurig. Hij begint bij de oude Grieken en komt via Plato, Aristoteles, Thomas van Aquino, Oresmius, volgens Van Traa de uitvinder van de wet van Gresham, en Thomas Morus bij de Mercantilisten, die voor de economie belangrijke mensen hebben opgeleverd. Genoemd wordt o.a. Condillac (1715-1780), die door de auteur zeker zo belangrijk wordt gevonden als Quesnay en Adam Smith. Quesnay met de Physiocraten vindt hij te eenzijdig Frans georiënteerd, terwijl zij bovendien weinig maatschappelijke gevolgen hadden. Ook komt aan Adam Smith te veel eer toe, al had hij veel invloed; Cantillon en Condillac produceerden bijv. betere prijstheorieën. Daarentegen heeft Van Traa waardering voor Ricardo, een grondlegger van de gouden standaard, koopkrachtpariteitstheorie en internationale handel. Ook Say wordt een belangrijke klassieke economist genoemd. Er wordt duidelijk onderscheid gemaakt tussen de Engelse en Franse klassieken. Via de socialisten, historische school en marginalisten komt hij bij de huidige macro-economie aan. Wat mij bij de behandeling van de socialisten opvalt is de duidelijke weergave van het Marxisme; tussen de onderdelen hiervan worden duidelijke verbanden gelegd.

Ik zal mij niet verdiepen in de andere „scholen” en stromingen, die nog genoemd worden. Alle bekende kenmerken worden genoemd. Vermeldenswaard is wel dat Van Traa vindt dat de marginalisten weinig nieuws brachten. Dat zij juist door de benadering van de vraagkant, i.t.t. de klassieken, die de economie van de aanbodkant beschouwden, op deze laatste een reactie vormden, wordt niet expliciet genoemd.

Op het gebied van de macro-economie wordt een duidelijk beeld gegeven van de geschiedenis van de conjunctuurtheorie. De verhandeling over Keynes vereist wel enige voorkennis. In dit verband had de vermelding van een eenvoudig model verduidelijkend kunnen werken en was een onderscheid tussen bestedings- en monetaire theorie terecht geweest.

In de inleiding zegt Van Traa reeds dat hij weinig over de huidige theorie zal schrijven. Toch wijdt hij hier een klein hoofdstuk aan. Het is jammer dat

een korte karakterisering ontbreekt. De onderdelen „economische groei” en „problematiek van de ontwikkelingslanden” worden te veel op een grote hoop gegooid. Als men trouwens aan groeitheorie denkt, denkt men niet in de eerste plaats aan Schumpeter, Hansen, Rostow en Galbraith, maar wel aan Harrod en Domar (worden overigens wel beschreven) en aan Kaldor, Hicks, Meade en vele anderen, die niet genoemd worden.

Mijn conclusie is dat Van Traa een verhelderend, kort en bondig boek over

de geschiedenis van de economie heeft geschreven, waarin een eigen visie bepaald niet ontbreekt. Er staan misschien niet veel nieuwe dingen in; staan ze er wel in dan worden ze echter gemotiveerd. Vooral de student in de economie, waarvoor het niet nodig is dat hij alle oude theorieën uitputtend kent, kan hier mee uit de voeten. De aanwezigheid van een register en het beschrijven van personen in afgeronde alinea's maakt dit boek bovendien geschikt als naslagwerk.

Dr. L. Hoffman

J. Morley English, ed.: Cost Effectiveness. The Economic Evaluation of Engineered Systems. John Wiley, New York 1969, 301 blz., 135 sh.

Het ontwikkelen van modellen en systemen is niet nieuw. Hetzelfde geldt voor het toetsen van de systemen op effectiviteit in relatie tot de kosten. Dat er zich niettemin op het terrein van de kosten-effectiviteit nieuwe ontwikkelingen voordoen zal duidelijk zijn. Met name valt de methodiek te noemen.

Een duidelijke weergave van deze problematiek is te vinden in dit boek, dat een reeks van artikelen bevat van de hand van een zevental deskundigen op dit terrein. Deze artikelen zijn oorspronkelijke voordrachten, gehouden in het kader van een korte cursus, georganiseerd door de „Engineering and Physical Sciences Extension Division van de University of California, USA” (1967).

Mede i.v.m. de belangrijkheid van het onderwerp en de wijze waarop de problemen door de auteurs zijn behandeld verdient dit boek een ruime aandacht. Een aandacht, die te meer noodzakelijk is om verdere ontwikkelingen in deze te kunnen blijven beoordelen. Hieronder volgt een korte aanduiding van de artikelen.

1. Introduction (English), 2. Systems Engineering (Kline en Lifson), 3. Role of Probability in Cost-Effectiveness (English), 4. Decision Theory (Kline), 5. Concepts of System Resource Requirements (English), 6. Value Theory (Lifson), 7. A Standardized Approach to Cost-Effectiveness Eva-

luations (Kazanowski), 8. Cost-Effectiveness Fallacies and Misconceptions revisited (Kazanowski), 9: A Cost-Effectiveness Example: A hypothetical Supersonic Transport (Howard), 10. Systems Analysis for National Security Decisions (Hoffman), 11. Cost-Effectiveness: Some current trends in methodology (Quade).

Na een algemene inleiding (1) over de problematiek wordt door Kline en Lifson (2) nader ingegaan op de betekenis van de systeem-benadering en met name op het ontwikkelen van systemen. De specifieke elementen risico, onzekerheid en waarschijnlijkheid m.b.t. kosten-effectiviteit komen bij (3) aan de orde. In (4) en (6) wordt aandacht besteed aan min of meer algemene aspecten van de beslissings-theorie. Subjectieve waarschijnlijkheden en nuttigheden vormen hierbij een essentieel onderdeel. (5) bespreekt een aantal kosten-concepties, terwijl in (7) een standaardmethode voor de evaluatie van kosten-effectiviteit wordt uitgewerkt.

Zeer specifiek en wellicht daarom voor een insider des te waardevoller zijn de verhandelingen onder (9) en (10). In (9) wordt uitgebreid ingegaan op de invloed van het toekomstig supersonisch luchtvervoer op de Amerikaanse luchtvaartindustrie en de nationale economie. De toepassing van een simulatie-model is hierbij essentieel.

2 belangrijke uitgaven van de Staatsdrukkerij:

Centraal economisch plan 1970 ..... ± f 7,00

Dr. L. de Jong: **Mei '40 (Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, no. 3)** f 18,50

Bestel uw ex. bij:

DE WESTER BOEKHANDEL

Nieuwe Binnenweg 331, Rotterdam, tel. (010) 25 39 41.

GESPECIALISEERD OP ECONOMISCH GEBIED.

(10) behandelt o.m. het ontstaan van de systeemanalyse, de toepassing hiervan bij het Department of Defense en de betekenis voor de overheid. Onder (11) wordt een drietal ontwikkelingen beknopt besproken; de toenemende betekenis van de computer, de speltheorie en de Delphi-methode.

Onze conclusie is, dat dit boek vele

interessante aspecten over het onderwerp kosten-effectiviteit en systeem-analyse (-ontwikkeling) bevat. Voor insider en outsider zal bestudering van één of meer artikelen een nuttige heroriëntatie of oriëntatie zijn t.a.v. deze problematiek. Een uitgebreide literatuurverwijzing completeert het geheel.

Drs. J. Bulte

William J. Stanton: Fundamentals of Marketing. Mc. Graw-Hill, New York 2e druk, 1967, XVII + 743 blz.

Dit standaardwerk behandelt de gehele marketing, en is als zodanig in Nederland in gebruik bij de Nederlandse Economische Hogeschool en de Stichting Reclame Onderwijs, zulks bij gebrek aan een eigentlids boek dat even volledig en degelijk is. Het geeft de stof volgens de klassieke grote lijnen: het begrip, de plaats in het management, het marktonderzoek, de markt en de consument, het produkt, de distributie, de prijs, de verkoopbevordering, voorts enige speciale toepassingsgebieden: de dienstenmarkt, de markten van agrarische produkten, de exportmarkt en tenslotte de planning en een waardering van wat de marketing is in de moderne maatschappij.

De centrale idee van het boek is al even klassiek: „the Consumer is the King”; dat is inspraak in de praktijk. Alle argumentaties vallen terecht op dat grondprincipe terug, of het nu gaat om de waardering van het modeverschijnsel van de verticale prijsbinding, van het basic-point prijssysteem, van de hoogte van de marketing-kosten of zelfs van het mededingingsbeleid van de Amerikaanse overheid. Elk hoofdstuk besluit met enige educatief bewerkte voorbeelden en een lijst van vragen over de stof.

Het viel me op dat de gehele problematiek van de Amerikaanse marketing zo veel overeenkomst vertoont met de Nederlandse. Men zegt wel eens dat het goed is kennis te nemen van de Amerikaanse stand van zaken en dat toepassing in Nederland alleen ná aanpassing mogelijk is. Dat nu is op dit gebied maar in beperkte mate het geval. Natuurlijk, er zijn punten in het boek die wij niet kennen en er zijn aspecten die Stanton niet behandelt en die bij ons belangrijk zijn. De oorzaak van deze verschillen is vooral de nog jonge historie van de marketing in Nederland.

Zo gaan de overheidsbemoeienis en wetgeving in Amerika veel verder dan die bij ons. Ik wil niet zeggen dat wij hier daarom dezelfde beperkende be-

palingen moeten verwachten maar wel dat de marketing in Amerika al voor de oorlog volwassen was en daarom, tezamen met andere wetgevende maatregelen die naar aanleiding van de Grote Crisis werden uitgevaardigd, gemakkelijk ook op dit gebied verboden werden uitgevaardigd in een tijd dat Nederland nog aan het „herstellen en vernieuwen” was.

Een ander onderwerp, dat zowel hier als in de Verenigde Staten nog niet volwassen is, is het transport-in-ruimezin, de zgn. „physical distribution”. Wij zien het distributie-instrument van de marketing nog veel te beperkt als „keuze van distributiekanaalen” of als het oude vak „techniek van de handel”. De ontwikkeling op dit gebied is evenwel dermate snel, en de wijze van transport schept zoveel mogelijkheden en alternatieven die samenhangen met de andere instrumenten van de marketing, dat het tijd wordt dat wij deze zaken volledig in de mix opnemen. U weet toch dat de merknaam Fyffes in Chiquita moest worden veranderd om transporttechnische redenen?

De punten die ik in het boek miste zijn bijv. een systematische uiteenzetting over het hanteren van promotieacties, de etikettering en het DAG-MAR-principe (dat wij n.b. uit Amerika hebben geleerd). Trouwens het marktonderzoek, met name dat welk gebruik maakt van de enquête, komt er ook maar karig af. Zo ook de wetkundige of liever kwantitatieve aanpak. Het begrip prijselasticiteit wordt zijdelings behandeld. Overigens zijn de uiteenzettingen bijna alle volkomen „literair”. Ook de doelstelling van de maximering der winst wordt wel vermeld maar is geen centraal motief in het boek. Dit is toch wel een belangrijk nadeel. Kleinere tekortkomingen van het boek zijn mijns inziens: een quota-steekproef mag je toch eigenlijk niet geïnterpreteerd noemen; een „area sample” kan wel degelijk „simple random” zijn (blz. 57). In de overigens uitvoerige literatuuropgave trof ik

weinig continentale Europeanen aan — hetgeen verklaarbaar is — maar ook bepaalde Amerikanen staan er niet vermeld: Gallup, MacLuhan, Packard en Pollitz. Die zijn hier toch niet ten onrechte berucht of vermaard?

In de grote stroom van Amerikaanse boeken over marketing die vaak eenzijdig — te casuïstisch of te mathematisch — zijn is Stanton een prettig leesbaar en evenwichtig standaardwerk over het vak, dat zoveel bijdraagt tot de instandhouding van de welvaart door zich te richten op de „Wel-vaart” van de burger. Je mag gerust zeggen: Stanton is de man die zoveel inspraak in z'n boek doet.

Drs. L. A. van der Linden

Mededelingen

Groenzones en milieubeheer

Op dinsdag 21 april 1970 vindt te Utrecht in Esplanade, Lucas Bolwerk 24 (Blauwe Zaal), de jaarvergadering plaats van de Nederlandse Vereniging tegen Water-, Bodem- en Luchtverontreiniging. Het onderwerp luidt: *Groenzones als instrument van het milieubeheer*.

Programma:

Groenzones in een planologisch kader, door Prof. Dr. Ir. F. M. Maas, hoogleraar Landschapskunde, afd. Bouwkunde, T.H. Delft;

Groenzones en klimaat, door Dr. C. A. Velds, wetenschappelijk ambtenaar KNMI, de Bilt;

Groenzones en milieubescherming, door Dr. Ir. A. R. P. Janse, wetenschappelijk hoofdmedewerker, Lab. voor Landbouwscheikunde, L.H. Wageningen;

Groenzones in de Rijnmond, door Ir. A. Raad, Hoofd Afdeling Bepantingen, Dienst Gemeentewerken, Rotterdam;

Forumdiscussie.

De vergadering is toegankelijk voor leden en belangstellenden. Aan de gemeenschappelijke lunch kan worden deelgenomen door vóór 11 april een bedrag van f. 7 over te maken op giro no. 543616 t.n.v. de Vereniging, Oude Delft 95, Delft, met vermelding „lunch jaarvergadering”.

Ingezonden

Retorsiewet Zeescheepvaart

Het commentaar in *ESB* van 4 februari jl. („Korthedshalve" op blz. 134) naar aanleiding van de indiening bij de Tweede Kamer van een ontwerp voor een Retorsiewet Zeescheepvaart moet worden betreurd, omdat daaruit verkeerde conclusies kunnen worden getrokken met betrekking tot het doel, dat met dit wetsontwerp beoogd wordt. De schrijver haakt in deze publikatie in op een artikel in *De Volkskrant* van 31 januari, dat onder het hoofd „Gevaarlijke weg" deze wet wil doen voorkomen als een beschermingsmaatregel voor de westerse rederijkartels, die zelf de oorzaak zouden zijn van vlagbevoorrechtiging. De schrijver in *ESB* beaamt vervolgens dat *De Volkskrant* „terecht" het ingediende wetsontwerp beschouwt als het inslaan van een gevaarlijke weg en komt dan o.m. tot de volgende conclusies:

- a. door toepassing van deze wet zou de door Nederland zozeer gepropageerde vrije zee er alleen nog maar onvrijer op worden;
- b. op de rol van de conferences, de kartels van, met name westerse, rederijen wordt niet ingegaan (onduidelijk is of de schrijver hier bedoelt de Wet of de Memorie van Toelichting);
- c. met dit wetsontwerp wordt terwille van een eerlijke concurrentie paradoxaal genoeg een stap verder teruggegaan op het mededingingspad.

Uit de strekking van deze opmerkingen moet men afleiden, dat de schrijver zich niet bewust is van het feit, dat het hier gaat om een zuivere defensieve maatregel, welke slechts node zal worden toegepast, indien bepaalde landen eenzijdig de lading naar en van dat land geheel of gedeeltelijk voor hun eigen vlag opeisen (zie de MvT, die hierover geen twijfel laat bestaan).

Door middel van de Retorsiewet zal Nederland nu een stok achter de deur hebben om te verhinderen dat de Nederlandse koopvaardij eenvoudigweg uit de vaart wordt gedrukt. Hier-

mede kan een euvel bestreden worden, dat niet alleen een ernstige bedreiging vormt voor onze koopvaardij, maar dat uiteindelijk evenmin een gezonde basis biedt voor de ontwikkeling van de vloten van ontwikkelingslanden (of van welk ander land ook). Bezien wij in dit licht nog eens bovengenoemde stel-

lingen, dan mag hierop het volgende commentaar worden gegeven:

De eerste stelling dat de zozeer door Nederland gepropageerde vrije zee hierdoor nog onvrijer wordt, doet het voorkomen alsof dit het gevolg zou zijn van de Retorsiewet. Dit is uiteraard geheel onjuist; de onvrijheid wordt ver-

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

Bij de Faculteit der Rechtsgeleerdheid aan de Rijksuniversiteit te Utrecht kan worden aangesteld een

ADJUNCT-DIRECTEUR DER FACULTEIT

Onder leiding van en in samenwerking met de Directeur der Faculteit zal deze functionaris moeten medewerken aan de vervulling van de bestuurstaak der Faculteit, o.a. door

- het uitbrengen van adviezen aan Faculteit en Bestuur, gericht op het optimaal doen functioneren van de Faculteit;
- het verzorgen van verslaggeving en de uitvoering van genomen besluiten;
- het coördineren van studieregelingen, studiebestemmingen, reglementen, studieschema's en -roosters;
- het onderhouden van externe en interne contacten;
- het bewaken van de organisatie, de onderwijsprogrammering en de coördinatie van taken en werkzaamheden.

Binnen dit raam zal hij worden belast met een aantal zelfstandig uit te voeren werkzaamheden. Gezien het grote complex van taken bij de huidige ontwikkelingen zal ook aandacht gegeven moeten worden aan zaken, die tot dusverre onvoldoende aandacht konden krijgen, terwijl tevens verwacht wordt dat hij op kan treden als studieadviseur.

Leeftijd circa 40 jaar.

Gevraagd wordt een functionaris met ervaring in een leidinggevende functie, beschikkende over initiatief, stilistische vaardigheid, alsmede over organisatorische capaciteiten.

Kandidaten dienen bereid te zijn deel te nemen aan een psychologisch onderzoek.

Sollicitaties te richten aan: de Voorzitter van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Boothstraat 1c, Utrecht.

oorzaakt door het discriminerende land, dat schepen van andere landen geheel of gedeeltelijk uitsluit van het vervoer van de lading van of naar dat land.

Waarom — zoals uit de opmerking sub b valt af te leiden — in dit wetsontwerp op de rol van de conferences zou moeten worden ingegaan, is niet duidelijk. De zeer eenzijdige kwalificatie van conferences als „kartels van, met name westerse, rederijen” is zowel zeer onvolledig als onjuist. Ondanks kritiek

die men op het conference-systeem kan uitoefenen, vallen de voordelen voor reders en verladers niet te ontkennen. En deze voordelen bestaan beslist niet alleen voor Europese reders en verladers, maar evenzeer voor die van ontwikkelingslanden. Er zijn dan ook zeer veel ontwikkelingsvlaggen lid van conferences. In het verleden hebben conferences dikwijls juist vlagbevoorrechtiging weten te voorkomen, door bij overeenkomst op bedrijfsniveau bevredigende regelingen te treffen waar-

door ontwikkelingsvlaggen aan het verkeer konden gaan deelnemen. Overigens is vlagbevoorrechtiging een zaak die helemaal niet alleen conference rederijen maar evenzeer niet-conference rederijen, de trampvaart en de tankvaart treft.

De stelling tenslotte, dat met dit wetsontwerp een stap terug wordt gedaan op het mededingingspad gaat van dezelfde verkeerde gedachtengang uit als de stelling onder a. De stap terug op het mededingingspad wordt niet

adviesbureau voor bedrijfsorganisatie **DR IR M. G. YDO**

Namens één onzer relaties, een vooraanstaande vennootschap die het beheer voert over een aantal industriële ondernemingen, totaal ruim 3000 werknemers omvattende, zoeken wij ter versterking van de staf van de hoofddirectie, contact met een

BEDRIJFSEKONOOM

die zal worden belast met de zorg voor de budgettering, kostenbewaking en rentabiliteitsbewaking. Hierbij dient hij ook bij te dragen in de methodiek en de vorm van de periodieke verslaglegging en de evaluatie van de bedrijfsresultaten, mede ten behoeve van de planning op langere termijn.

Naast ervaring in deze materie in de praktijk van het bedrijfsleven, worden hoge eisen gesteld aan de contactuele eigenschappen van de betrokken functionaris.

Hij zal bij de uitoefening van zijn functie zowel met de hoofddirectie en de centrale stafdiensten moeten kunnen samenwerken, als met de directies en stafafdelingen van de dochterondernemingen.

Voor de vervulling van deze interessante vakature gaan onze gedachten uit naar een academisch gevormde, energieke bedrijfs-econoom, omstreeks 35 jaar oud.

Gegadigden wordt verzocht hun met de hand geschreven sollicitatiebrief, vergezeld van een uitgebreid curriculum vitae onder nummer 418 te zenden aan Adviesbureau voor Bedrijfsorganisatie Dr Ir M.G. Ydo, Keizersgracht 407, Amsterdam.

De door ons ontvangen gegevens zullen slechts met toestemming van de betrokkenen aan de opdrachtgever ter hand worden gesteld.

gedaan door dit wetsontwerp, maar door het land, dat de lading voor de eigen vlag reserveert!

Hopelijk zal het bovenstaande kunnen bijdragen tot een opheffing van het misverstand, dat over de betekenis van deze Retorsiewet bij de schrijver blijkbaar heerst en daardoor bij de lezers zou kunnen zijn gewekt.

**Koninklijke
Nederlandsche Reedersvereniging;
Nederlandse Raad van Zeeverladers**

Naschrift

Het gebeurt niet vaak dat een wetsontwerp door een bedrijfstak de betreffende bewindsman zozeer in dank wordt afgenomen als nu het geval is. Niet ontkend wordt dezerzijds (maar dat stond ook reeds in „Kortheidshalve” te lezen) dat de door sommige landen bedreven vlagdiscriminatie andere staten kan nopen zich hiertegen te wapenen. Dat doet echter niets af aan het fundamentele bezwaar dat tegen

het ontwerp Retorsiewet kan worden aangevoerd, namelijk dat het voorbijgaat aan het feitelijke complex van redenen van de vlagdiscriminatie, die door sommige ontwikkelingslanden wordt toegepast. Het is een voorbeeld van symptoombestrijding, die bovendien escalerend werkt, zoals in het verleden veel „zuiver defensieve” maatregelen op handelspolitiek vlak hebben gedaan.

dR

VRIJE UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM

De subfaculteit der Opvoedkunde, afdeling
Onderwijskunde, zoekt een

wetenschappelijk medewerker

Zijn taak zal o.m. omvatten de voorbereiding en leiding van:

- projecten op het gebied van leerplanontwikkeling en innovatie,
- practica voor onderwijskundigen binnen het opleidingsprogramma.

Bij het opstellen van een definitieve taakomschrijving kan met de voorkeur van de kandidaat rekening worden gehouden.

Voor deze functie is een doctoraal examen in één der sociale wetenschappen vereist.

Het salaris wordt naar gelang van leeftijd, opleiding en ervaring, bepaald door inpassing in het wetenschappelijk rangenstelsel als voor alle universiteiten van kracht.

Nadere inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij het hoofd van de afdeling Onderwijskunde, prof. dr. G. Wielenga, telefoon (020) 76.36.51.

Eigenhandig geschreven sollicitaties, vergezeld van een curriculum vitae en onder opgave van godsdienst, te richten aan het Hoofd van de Personeelsdienst Vrije Universiteit, De Boelelaan 1115, postbus 7161, Amsterdam.

N.V. BANK VOOR NEDERLANDSCHE GEMEENTEN

gevestigd te 's-Gravenhage

UITGIFTE VAN

8½% 25-jarige obligaties 1970

tot een bedrag dat na sluiting van de inschrijving
door ondergetekende zal worden vastgesteld

en

f 50.000.000

8¼% 8-jarige obligaties 1970

Grootte der stukken: nominaal f 1000 naar keuze in CF- of K-obligaties.

Na de toewijzing kunnen desgewenst, in de plaats van obligaties, schuldregister-
inschrijvingen, groot tenminste nominaal f 50.000 worden verkregen.

Ondergetekende bericht, dat de inschrijving op bovengenoemde
uitgiften zal zijn opengesteld op

donderdag 2 april 1970

van 's morgens 9 tot 's middags 3 uur

tot de koers van 100%

bij de kantoren te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en
's-Hertogenbosch, voor zover in genoemde plaatsen gevestigd,
van:

Amsterdam-Rotterdam Bank N.V.   **Algemene Bank Nederland N.V.**
Bank Mees & Hope N.V.
Hollandse Koopmansbank Lippmann Rosenthal N.V.
Oyens & Van Eeghen N.V.
Pierson, Heldring & Pierson
Theodoor Gilissen N.V.
Hollandsche Bank-Unie N.V.
Nederlandsche Credietbank N.V.
Nederlandsche Middenstandsbank N.V.
F. van Lanschot
N.V. Slavenburg's Bank

alsmede **ten kantore van de vennootschap**

op de voorwaarden van het prospectus dd. 20 maart 1970.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten, alsmede, in beperkte mate, de statuten en
het laatste jaarverslag, zijn bij bovenstaande inschrijvingskantoren verkrijgbaar.

's-Gravenhage, 20 maart 1970

N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten.